

terra Sodomorum et Gomorrhœorum in die iudicii, quam illi civitati, » *Math. x.*, 15. Ita S. Hieronymus, Hilarius, Chrysostomus, Ambrosius, Beda et alii ibidem. Ita S. Franciscus Xavierus, Malacensi prefecto, eo quod iter suum in Sinais impediret, excommunicato, illico « Malaca discedit. » In urbis porta pulvere de calceis (ut Christus Apostolis preceperat) excusso, civitati caelestem iram multasque et graves denuntiat clades. Et denuntiationi respondit eventus. Nam brevi fame, bellis, morbis urbs exhausta est, ut fere ad solitudinem redigeretur, » ait Turselus, lib. V. Vite ejus, cap. vii.

ICONUM. — Urbs est famosa in Lycaonia ad Taurum montem, de qua Plinius, lib. V, cap.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus et Barnabas Iconii multos convertunt : inde paul. a Judæis fugiunt Lystram, ubi sanantes claudum, honores divinos Jovis et Mercurii, sibi a Gentibus delatos refutant; hic rursus opera Judæorum impudati, fugiunt Derben, ac tandem relegentes suum iter, conformatis fidelibus ordinatisque Presbyteris, redeunt Antiochiam.

1. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judæorum. et loquerentur, ita ut crederet Judæorum et Græcorum copiosa multitudo. 2. Qui vero merceduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres. 3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa et prodigia fieri per manus eorum. 4. Divisa est autem multitudo civitatis; et quidam quidem erant cum Judæis, quidam vero cum Apollolis. 5. Cum autem factus esset impetus Gentilium et Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent et lapidarent eos, 6. intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniae, Lystram et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant. 7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat. 8. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, et videns quia fidem haberet ut salvus fieret, 9. dixit magna voce : Surge super pedes tuos rectus. Et exiit, et ambulabat. 10. Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, lycaonice dicentes : Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos. 11. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium; quoniam ipse erat dux verbi. 12. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros et coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare. 13. Quod ubi audiverunt Apostoli, Barnabas et Paulus, concessis tunicis suis exilierunt in turbas, clamantes, 14. et dicentes : Viri, quid hæc facitis? et nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt. 15. Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas : 16. Et quidem non sine testimonio semetipsorum reliquit, beneficiis de cælo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et lætitia corda nostra. 17. Et hæc dicentes vix sederunt turbas ne sibi immolarent. 18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconii Judæi : et persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes

xxvii. Altera ejusdem nominis est priore hic agitur.

12. DISCIPULI QUOQUE REPLEBANTUR GAUDIO. — Hoc enim Deus fidelibus aspirare solet in persecutione, præsertim cum vident doctorum suorum (uti hic Pauli et Barnabæ) in ea constantiam et alacritatem.

ET SPIRITU SANCTO. — pita robore fidei, spei et charitatis aliorumque donorum Spiritus Sancti. « Nam crescit adversis agitata virtus : » tum quia adversa sunt stimuli ad acriorem lætiam roburque colligendum; tum quia Deus congruum hoc merito patientiæ premium rependit, ut athleta suo generose certanti animos addat viresque adaugat.

et mortuum esse. 19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben. 20. Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram et Iconium, et Antiochiam. 21. Confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanent in fide : et quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. 22. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. 23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam, 24. et loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam : 25. Et inde navigarunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus quod compleverunt. 26. Cum autem venissent et congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset Gentibus ostium fidei. 27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

VERS. 1. 1. FACTUM EST AUTEM ICONII, UT, ETC., LOQUERENTUR (id est evangelizarent Christi fidem et legem), ITA UT CREDERET JUDEORUM ET GRÆCORUM (id est Gentilium) COPIOSA MULTITUDO. — Ita S. Chrysostomus. Inter Græcos hic conversos illustrissima fuit S. Thecla miris laudibus a Patribus celebrata et nuncupata Apostolica, ac primogenita S. Pauli.

CONVER. 2. QUI VERO MERCEDULI FUERUNT JUDEI, SUSCITAVERUNT, ET AD IRACUNDIAM CONCITAVERUNT ANIMAS GENTIUM ADVERSUS FRATRES. — Nam crescit adversis agitata virtus : tum quia adversa sunt stimuli ad acriorem lætiam roburque colligendum; tum quia Deus congruum hoc merito patientiæ premium rependit, ut athleta suo generose certanti animos addat viresque adaugat.

ET SPIRITU SANCTO. — pita robore fidei, spei et charitatis aliorumque donorum Spiritus Sancti. « Nam crescit adversis agitata virtus : » tum quia adversa sunt stimuli ad acriorem lætiam roburque colligendum; tum quia Deus congruum hoc merito patientiæ premium rependit, ut athleta suo generose certanti animos addat viresque adaugat.

gnis corpus violare non posset. Ergo adorabat predam suam bestia, et proprie oblitia naturæ, naturam induerat, quam homines amiserant. » Et S. Zeno, Episcopus Veronensis, serm. De Timore : « Adversus Theclam, ait, accusator acerrimus exiit lingue gladium, cum suis sibi ministris publice leges inseruit. Stimulus aculit feritas in ferocitatem, et tamen melior hominibus invenitur. Ne quid sane tam dira inhumanitatis deesse videatur, immittuntur et marina monstra. Laciniis omnibus expoliatur puella, ventitur incendio. Inter tot instrumenta mortis spectatore metuente, securæ calcat genera universa terrorum. Incolunt quasi orbe subacto, de illo feralis cavea loco jam non miserabilis, sed mirabilis funereo habitu excedit, victi sæculi triumphum reportans, quam tot supplicis omnes crediderant perituram. » Et S. Nazianzenus, in *Præcept. ad Virgin.* :

Quis Theclam necis eripuit flammaque periclo?
Quis validos unguis vixit rabieque ferarum?
Virginitas, o res omni mirabilis ævo!
Virginitas fulvos potuit sopire leones.

Quocirca ab Isidoro Pelusiota, epist. ad Tharsisium, et ab aliis, Thecla vocatur « Protomartyr, » eo quod inter feminas prima pro Christi in theatrum descenderit, impietatem per tormenta protraxerit, et triumphum fidei ac virginitatis egerit. Unde idem Isidorus Pelusiota, lib. I, epist. 160 : Adde, inquit, muliebrium victoriarum ac trophæorum caput, hoc est, illam omnibus laudibus celebratam Theclam, que tanquam immortalis pudicitie columna proslat, quæque e media turbidarum affectionum tempestate, tanquam fax incensa, ad portum ab omnibus fluctibus immunem appulit. » Hinc S. Hieronymus, in *Chronica*, celeberrimam illam Melaniam comparat Theclæ. Et S. Gregorius Nyssenus, frater S. Basilii, epist. ad Olympium monachum, asserit sororem suam Macrianam, ob egregium sanctitatis meritum, dicendam esse Theclam, inque ex cælesti prænuntio. Defuncta est Thecla anno ætatis circiter 90. sepulta Seleucia, ubi miraculis clara, totius

Orientis concursu olim visitabatur. Relata inter Sanctos in *Martyrol. Romano* legitur die 23 septembris.

Præter alios scripsit Vitam S. Thecle Basilus, Seleucia Episcopus, sub annum Domini 450, qui Concilio Constantiopolitano et Calcedonensi interfuit, cujus exemplar Græcum Romæ exstat in *Biblioth. Sfortiani*, quam nuper lustravi, quod in Latinum idioma transtulit Petrus Pantius, Decanus Bruxellensis. In ea nulla Basilus narrat de S. Paulo, quæ Lucas prætermisit, ut quod Christus Pauli specie Thecla ad ignem damnata asiterit, eamque confortarit et ab igne intactam servarit: quod Paulus ob Theclam a se conversam fuerit meacerat, flagellatus, et in exilium actus delinuerit cum Onesiphoro ejusque filiis in sepulcro, ubique plures dies cibo abstinentes oraverit pro Thecla ad rogam damnata, quæ liberata ad Paulum accessit, cum eoque Antiochiam perexilii, ubi bestias objecta, sed a Deo erepta, Paulum requirens, ab eo Iconium remissa fidei propagandæ causâ postquam multos ibidem et Seleucia ad Christum convertisset, post multos agones et miracula, « haudquaquam vîta defuncta est, sed via subsidens, in terram ingressa, quæ Deo ita volente in ejus gratiam descendit, sequè illi aperuit eo in loco quo in divina ac sacra Liturgiæ mensa constructa, in orbe columnis argenteis undique fulgente cincto, est consituta. Unde tanquam ex canali virginis sue beneficentiæ, copiose ibidem profluentis, contra omnem dolorem atque negritudinem salutare remedium fontes egentibus postulantisque emittit: ita ut locus ille publica jam medicinæ officina, et commune terrarum orbis propitiatorum sit effectus. » Hæc Basilus, quem laudat Baronius, in *Martyr.*, die 23 septembris. Eadem habent Althelmus, Metaphrastes et alii in Vita S. Thecle. Non quod S. Thecla non sit mortua, sed quod instar S. Joannis, in locum subterraneum sibi a Deo destinatum descendens, ibi animam virginæam uni Christo dicatam debitamque reddiderit. Adject deinde Basilus librum secundum de Miraculis S. Thecle. Simili modo Deus Mosi in monte Nebo, S. Clementi in mari, S. Catharinæ in Sina, S. Agathæ et aliis per angelos paravit et adornavit sepulcrum, imo mausoleum. Denique Basilus S. Theclam quoque vocat Protomartyrem, quia prima « multoties martyrium passa est, esto Deus eam miraculose a morte preservavit. Eandem vocat Apostolam, quia fidem Christi disseminavit. Eadem virginum fuit dux et primiceria. Horum omnium doctor et inventor fuit S. Paulus, qui et S. Theclæ abeant, ultimamque sanctitatis et perfectionis montium a se posecunt, hoc dedit: « Bene se habent rationes tuæ, o virgo. In omnibus fidei robur tuæ excelluit, et jam Apostolicos labores curriculaque superasti, etc. Abi igitur, et verbum doce, Evangelicamque cursum perface, et in partem mei pro Christo

laboris veni. Eo enim te Christus mea opera « legit, ut ad Apostolicum te etiam munus proverberet, et urbem aliquam nondum Christianæ religionis præceptis imbutam tibi committeret. Nam et tibi tua talenta multiplicanda sunt. » Hinc et plura Basilus, qui subdit Theclam profectam Seleuciam, ibi multos convertisse, ac tandem ibidem in pace quiescisse. Quocirca S. Chrysostomus dilaudans S. Theclam, eam ob tot tantosque agones fortiter superatos « magnum, ante viciorum martyrii, martyrium appellat. »

Iconii quoque Paulus convertit S. Tryphænam et Tryphosam, quas proinde salutari et laudat, quod laboret in Domino, puta in promovenda fide et pietate Christiana, *Rom.* xvi, 12; de quibus in *Romano Martyrologio*, die 20 novembris, ita legitur: « Iconii in Lycæonia SS. mulierum Tryphænam et Tryphosam, quæ S. Pauli predicatione et exemplo Theclæ, in Christiana disciplina plurimum profecerunt: » de quibus habentur plura in actis S. Theclæ.

2. AD IRACUNDIAM CONCITAYERUNT (*ἐξέστανον*), id est malignitate impleverunt, fecerunt malos, hoc est, malevolos, aversos, offensos, iracundos) ADVERSUS FRATRES, — id est Christianos, præsertim Apostolos, quasi novatores essent et turbatores Reipublicæ, inducentes novum Deum crucifixum ejusque novam fidem et religionem. Nonnulli Græci codices, teste Beda, et Latini manuscripti addunt: « Deus autem et pacem fecit, » *q. d.* Deus malignitatem hanc et prævolentiam discussit convertitque in benevolentiam, se Gentiles benignos et benevolos Apostolis effecit, juxta illud, *Proverb.* xvi, 7: « Cum plauerit Domino via hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem. » Idem per omnia hodie experiantur viri pii, præsertim Apostolici et qui animas Deo lucrifaciunt. Idem experta S. Theresia in propagando suo Ordine, dicebat se comperisse illa monasteria fuisse utilissima, quæ initio plus contradictionis et persecutionis sustinuerunt. Quocirca neminem debere animo cadere, cum in primordiis magnorum operum odia insurgunt: hoc enim evidens esse signum securitatis fructus; sicut aspera hiems et nives signum, imo causa sunt copiosæ frugis et messis securitæ.

3. MULTO IGITUR TEMPORE DEMORATI. — Vox igitur respicit versum primum, esto remotiore, scilicet « ut crederet Judeorum et Græcorum copiosa multitudo: » hæc enim causa, scilicet copiosa conversio, fecit Paulum et Barnabam diutius ibidem commorari. Aut certe respicit id quod est in Græcis nonnullis: « Deus autem pacem dedit. » Pax enim sinebat Apostolos ibidem commorari et fiducialiter evangelizare. Denique ad proximè præcedentia referas hoc sensu, *q. d.* Quia Judei averterant animos Gentiliur a Paulo et Barnabæ, hæc de causa fidem ibidem diutius commorati sunt, ut sua patientia, constantia, sanctitate, zelo et miraculis eos ad se et ad Chris-

tum converterent. Unde et sequitur, vers. 4: « Divisa est autem multitudo civitatis, » etc.

FIDUCIALITER AGENTES IN DOMINO, — confidenter, libere et intrepide evangelizantes verbum Domini: hoc enim est *παρρησια*, de qua dixi, cap. iv, vers. 29: « in Domino, » id est in negotio Domini, puta in Christi Evangelio propagando; vel « in Domino, » id est ope Domini. Vide can. 23 in S. Paulum.

VERBO GRATIÆ SUE. — Evangelium vocatur « verbum gratiæ, » hic et cap. xx, vers. 24 et 32: primo, quia summam gratiam annuntiat et offert, nimirum Dei amicitiam, justitiam, salutem et vitam æternam; secundo, quia doctrina ejus et præcepta sunt gratiosa, nimirum blanda, suavia et efficacia, quæ animos etiam duros et ferinos flectunt, mollunt, incurvant.

4. DIVISA EST, — *ἐσχίσθη*, id est scissa est, schismate secta et divisa est.

CUM APOSTOLIS — Paulo et Barnabæ, qui a Spiritu Sancto, cap. xiii, vers. 2, missi sunt evangelizare, æque ac duodecim illi primi a Christo.

5. UT CONTUMELIAS AFFICERENT. — Melius transtulit Interpres Græcum *ἐβλασφημῶν*, quam Pagninus, Erasmus et Vatablus, qui vertunt, ut vim facerent; quia Apostoli contumelias non timebant, hinc eis vim intendant, ait Erasmus; sed neque vim, lapidationem aut mortem timebant, et Græcum *ἐβλασφημῶν* proprie significat injuriam et contumeliam verborum, non vim verberum.

ET LAPIDARENT EOS, — quasi blasphemos.

6. INTELLIGENTES — Apostoli hanc Judeorum et Gentilium contra se conspirationem. Unde Tigurina vertit, re intellecta.

7. INVIHUS PEDIBUS, — *ἀδυνατοῦ*, id est impotens, invalidus, qui scilicet pedibus non poterat consistere, nec ambulare: unde perpetim sedebat vel jacebat. Similem claudum simili modo sanavit S. Petrus, cap. iii, vers. 4.

8. QUI INTULIT EUM, — *ἀπέσταν*, id est cum in eum oculis defixisset, cum intento et fixo obtutu eum esset intulit.

ET VIDENS QUIA FIDES HABERET, UT SALVUS FIERET. — Nimirum quod crederet dictis Pauli, speraretque se ab eo curandum et sanandum, ac tacite sanitatem ab eo peteret et efflagitaret. « Nam ejus desideria vultus, oculi, gestus, attentio in audiendo, satis prodebant, » ait Beda. Rursum spiritu prophético Paulus penetravit in animum claudi, viditque ejus fidem, spem et desiderium sanitatis. Simili dono discretionis spiritum S. hilarion videbat secreta cordium, teste S. Hieronymo, in ejus Vita. Idem donum habuit S. Antonius, S. Francisus, S. Catharina Senensis, S. Ignatius, S. Xaverius et alii: hinc infert S. Chrysostomus animam hujus claudi prius sanatum esse per fidem, quam corpus.

9. DIXIT MACRA VOCE, — ut tota multitudo et claudus, qui longius aberat, eam audirent, scientique non esse magicam musitationem et in-

cantationem. Rursum magna vox indicium et effectus erat magnæ fidei et spæ, quæ Paulus hoc miraculum patravit. Mystice, magna voce evocandus est, qui per pravam consuetudinem matulium fere veritatem naturam, cujus symbolum fuit Lazarus mortuus quadrifidians, quem Christus validè clamore et lacrymis et seipsum evocavit, dicens: « Lazare, veni foras, » *Joan.* xi, 43. Ita ex S. Augustino Beda.

SURGE. — Græca, Syra et nonnulli Latini codices addunt: *Tibi dico: In nomine Domini Jesu Christi, surge*, etc. Ubique enim Apostoli Jesum Christum predicabant, eoque invocato miracula patrabant, ut populis ostenderent ipsum esse Salvatorem mundi.

EXIIT, — illico in pedes se erexit, tum ex agilitate pedum sibi a Paulo restituta, tum ex lætitia, juxta oraculum *Isaiæ* xxxv, 16: « Tunc saliet sicut cervus claudus. »

10. DIU SIMILES FACTI HOMINIBUS (*ὡς ἄνθρωποι*), id est assimilati, puta assumptes speciem humanam) DESCENDERUNT AD NOS. — Sicut Christiani et Sancti Scripturis et Historiis norunt angelos sæpe hominibus apparuisse in corpore assumpto; sic idem de suis dicebantur Gentiles. Unde Poeta multa fabulantur de Jovis, Saturni, Mercurii aliorumque deorum descensu in terram, amoribus, præliis, facinoribus et gestis. Porro ignorant Gentiles Filii descensum in corpore per unionem hypostaticam, quo factus est homo. Hinc patet Paulum et Barnabam supra hominem divinum quid spirasse in vultu, voce, moribus, miraculis, ut viderentur non tam homines esse, quam angeli, imo dii de celo lapsi. Vide Eusebium, lib. iii *Præpar. Evang.*, cap. ix. Vir ergo Apostolicus eos imleitur, ut inter homines, ait S. Chrysostomus, quasi angelus angelice vivat, et angelorum sanctitatem, spiritum, beneficentiam, suavitatem et gratiam imiletur. Hinc Apostolus, ad *Galat.* scribens, cap. iv, vers. 14: « Sicut angelum Dei inquit, exoptisti me, sicut Jesum Christum. » Sic S. Petrus quasi angelum Dei veneratus est Cornelius, *Act.* x, 23. Ita S. Bernardus, S. Dominicus, S. Francisus colebantur a populis quasi homines celo delapsi. Vide dicta *Mitach.* ii, 7; ubi sacerdos vocatur angelus Domini exercituum, ad et Alexander Magnus, judæis licet infensum, adoravit Jaddum Pontificem eorum, eique omnia postulata concessit.

11. ET VOCABANT BARNABAM JOYEM. — Primo, quia Barnabas statura et forte ætate erat grandior, ait Lyranus. Paulus vero parvo, contracto et incurvo corpore. Unde de eo ait S. Chrysostomus: « tribuitalis est, et ocelos transcendit. » Idem tradit Nicephorus, formam et figuram Pauli describens, lib. ii *Historiæ*, cap. xxxvii. Secundo, quia Barnabas, ait S. Chrysostomus, vultu erat pulchro et joviali, æque ac moribus liberalis, benignus, beneficus; sicut Jupiter dicitur a juvando, ait Varro, quasi juvenis paler; ac Græci

sum vocant Ζῆν, quod vita sit auctor. Unde Cicero, lib. II *De Natura deorum*: « A Poetis, inquit; dicitur Divum atque hominum pater, a majoribus autem nostris Optimus Maximus. Et quidem ante optimum, id est beneficentissimus, quam maximus, quia majus est certeque gratius proficere omnibus, quam opes magnas habere. » Nihil enim ita divinitatis est proprium, atque benefacere: ipsa enim est velut mare honorum, in omnia extendans, et quasi sol radiis suis omnia quaeversum illustrans, calefaciens, fecundans. Quocirca nil hominem ita similem Deo reddit, ac beneficentia in omnes. Hinc Nazianzenus, orat. *De Cura pauperum*: « Eslo, ait, calamitoso Deus. » Quapropter Gentiles Jovem coronabant corona ex olea, quae semper est vires, pinguis, benefica et multae utilitatis. Nam, ut de eo canit Orpheus,

Jupiter omnipotens est primus, et ultimus idem.
Jupiter est caput et medium: Jovis omnis munus.
Jupiter est fundamentum huius, ac stellarum Olympi.

Tertio, quia Barnabas sua specie et gravitate silens assiscebatur Paulo, eique quasi nuntio et praeconi suo amnuebat, uti Jupiter annuit Mercurio eoque praecone utitur. Unde nonnulli putant Jovem ab Hebr. Jehova, et per crassin Jova, qui per Mosen et Prophetas esse locutus, esse nuncupatum. Certe Varro Jovem Judaeorum Deum esse putavit, ait S. Augustinus, lib. I *De Consensu Evangelii*, cap. xxii. Sic Moses fuit quasi Deus Pharaonis et Aegypti, cujus Mercurius, id est os et interpres fuit Aaron. Audi Deum ad Mosen loquentem, *Exodi vii, 1*: « Ecce constitui te Deum Pharaonis, et Aaron frater tuus erit propheta tuus. » Modum subdit et explicat: « Tu loqueris ei omnia quae mando tibi, et ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israel de terra sua. »

PAULUM VERO MERCURIUM, QUONIAM IPSE ERAT DUX VERBI. — Mercurius fuit Jovis filius, ex Maia, Atlantis filia, genitus; habitus est deus sermonis et facultatis: dicitur est Mercurius, quasi medicarius, id est medius inter homines currens, inquit Arnobius, et S. Augustinus, lib. I *De Civitate*, cap. xiv, eo quod sermo inter homines currat medius. Graece dicitur est ἑρμῆς, *Hermes* (isque Trismegistus, id est rex maximus) ἀπὸ τοῦ ἑρῶ καὶ ἠερμῆος, quod loqui excoGITaverit et machinatus sit, ait Plato in *Cratylo*, et ibidem Proclus: vel ut Phavorinus, ἀπὸ τοῦ ἑρῶ, id est annuntio. Unde et Iris dicta, quasi nuntia Deorum, coeli et pluviae. Hinc Horatius, lib. I *Carm.*, ode 10:

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui ferus cultus hominum recentium
Voce formasti catus, et decora
More palestra:
Te canam, magnum Jovis et Deorum
Nuntium, curvaeque lyrae parentem.

Unde et mercurius praerati: inde Mercurium nuncupatum esse censet Festus, quasi mercium cu-

ram, eo quod inter vendentes et ementes sermo sit medius, quo paciscuntur et contractum inveniunt. Ideo et alas in capite et pedibus ipsi addunt, volentes signare velocem ferri per aera sermonem: ideo et nuntius dicitur, quia per sermonem omnia enuntiantur, ait S. Augustinus, lib. VII *De Civitate*, cap. xiv. Hinc secundo, Mercurius dicitur est deus oratorum, mercatorum, negotiorum, palestra, viarum et itinerum dux: unde pedibus ejus dant talaria, eumque *alitem* et *alitem* vocant. Denique dicitur est cordis et sermoneinationis dominus, rationis et veritatis deus. Hinc victimarum linguis offerrebat Mercurio, teste Homero: ita Pierius, *Hieroglyph.* lib. XXXIII, cap. xi. et xlii. Ubi addit Mathematicos docere linguam regi a stella Mercurii: sicut splen regitur a Saturno, hepar a Jove, sanguis a Marte, cor et cerebrum a Sole, renes et genitalia a Venere, stomachus a Luna. Tertio, Cicero, Aristides et alii tradunt Mercurium invenisse non tantum litteras, sed et musicam et palestram, luctumque ac Geometriam. Unde a Galeno, in *Suasoria*, Mercurius vocatur artium omnium parens. Ideo Maia et Jovis filius dicitur, hoc est, τῶν τετῶν καὶ ἀγαθῶν, eo quod ex mente et prudentia oratio dicitur; vel, ut Phurnutus ait, ideo Maia natus est, id est ex speculatione et inquisitione: πᾶσι enim, id est obstetrix, quae obsteriandi officium parturientibus gerit, ita dicitur est, quod serulando et inquirendo factus in lucem producat. Juniores quoque effingebant Mercurium, eo quod non senescat oratio; et quadratum, propter firmitatem et veri sermonis robur. Quarto, Mercurius erat caduceator, interpres, praeco et nuntius Deorum ad homines: unde ab Orpheo vocatur Jovis angelus, et ab Hesychio ἄγγελος, quia evangelium, id est bonum nuntium, affert. Hinc et pingitur cum caduceo ac duobus draconibus virga implicatis, quod hoc initium fuerat Mercurio pacis. Quocirca Martialis de eo sic canit, lib. VII:

Cylenes, coelique decora, faculo minister,
Aurea cui torto virga dracone viret.

Isidorus vero: Mercurius, inquit, virgam tenet, quae serpentes dividit, id est venena: nam bellantes et dissidentes interpretum oratione sedatur. Virgilius autem, IV *Aeneidos*, sic de eo canit:

Tum virgam capiti: haec animas ille evocat Oreo.

Unde a Laertio vocatur Quaestor animarum, quod eas post mortem suscipiat, quas potestatem habens tam in caelum, quam in infernum. Hinc et Nomius, id est legifer, quod leges ferat; appellatur aequae ac *χαρῆς*, id est gratiae dator. Hec Giralduus, *Synonym.*, lib. IX, et Pierius, *Hieroglyph.*, lib. XXXIII. Denique proverbium est, ἡρμῆς ἕρμῆς, id est *communis Mercurius*, significans opes et bona in commune esse conferenda, publice quoque utilitati studendum, de quo Lucianus in *Votis*.

Paulus ergo vocatur *Mercurius*: Primo, quia Barnabas non tantum erat interpres, sed et dux verbi: facundia enim praecellebat Barnabam. Secundo, quia non tantum eloquens erat, sed et efficax in dicendo. Unde S. Hieronymus, *Apologia ad Demnach.*, pro lib. *Contra Jovian.*: « Quotiescumque, ait, Paulum Apostolum lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua, etc.; quocumque respexeris, fulmina sunt. » Tertio, quia pollebat sapientia, eaque verbis exprimebat: unde Festus preses eam admirans, diebat: « Insanis, Paule; multae te litterae ad insaniam convertunt. » Actor. xxvi, 24. Quarto, quia in tertium caelum raptus, caelestis videbatur orator, et nuntius e caelo ad homines missus, qui non nisi caelestia spirans, homines Oreo addictos revocare, caelestes effecere et in caelum transmittere satagebat; ideoque draconum, id est daemonum, suggestiones discussit, bella et litigia sustulit, pacem plenam induxit, legem et gratiam Christi propagavit, totique orbi communem fecit.

12. SACERDOS QUOQUE JOVIS, QUI (SCILICET JUPITER, ut patet Graeco, non sacerdos) ERAT ANTE CIVITATEM. — g. d. Qui (Jupiter) in suburbis suam habebat aram et templum, aequae ac suum sacerdotem et sacrificium. Ita Graeca et Syrus (I).

TAUROSI ET CORONATI, — id est tauros coronatos. Est hendiadys, qualis est illa Virgilio, II *Georg.*,

Victori velatum auro vittisque juvenum,

id est velatum aureis vittis.

Victimas coronatas.

ET CORONAS, — quas capiti victimae, puta tauri, imponebant, fisque illum coronabant, ut significarent victimam hanc dari Jovi, qui est rex regum. Unde et apud Persas, non tantum sacerdotes ejus coronas gestabant in capite, sed et quotquot praesentes aderant: quin et templi fores, aras, columnas, etc., sertis et coronis exornabant. Idem fecere Judei parte victoria, I *Machab.* iv, vers. 57. Idem fecerunt olim et etiamnum faciunt Christiani. Unde S. Paulinus, in *Natali III S. Felicis*, ait:

Spargite flore solum, pretextite limina sertis.

Porro corona primitus soli Jovi et diis dabatur. Corona enim symbolum est absolute perfectionis, cumuli bonorum, regni, victoriae, triumphis, felicitatis et gloriae, quae soli Deo competit. Audi Plinium, lib. XVI, cap. iv: « Antiquitus nulla corona nisi Deo dabatur; » postea heroibus quoque data est. Unde subdit Plinius: « Feruntque Drimum omnium Liberum patrem imposuisse

(1) Recte observavit ad h. l. Heinsius, intelligi Jovem *Περσῶν*, qui ante urbem coelestetur, quod *Περσῶν*, urbis deus tutelaris, custos et conservator esset. Addit Lucas hoc epitheton quia in urbe una unum saepe nomen pro diversis epithetis singularia beneficia designantibus, in diversis templis cultum est, diversaque sacra et divinos sacerdotes habuit.

capiti suo ex hedera; postea deorum honori sacrificantes sumpsere, victimis simul coronatis. » Idem, lib. XII, cap. xix: « Coronas ex cinamo interasili auro inclusas, primus omnium in Templis Capitolii et Paucis deavit Imperator Vespasianus. » Ita Paucianus, in *Enchiridion*, memorat Jovem ex auro et ebore factum esse olea coronatum in sede sua sedere. Vide Tertullianum, lib. *De Corona militis*. Hoc exemplo Sami ob placatum sibi ab Aesopo (ut habet ejus Vita) Cresum, Aesopo ad eos redeunti, velut salutari cuidam numini, coronas attulerunt. Hinc irrisus fuit Metellus Pius, « qui se in Hispania deum faciebat, dum patiebatur sibi in transenna sedenti a demisso Victoriae simulacro, cum tonitruum machinato strepitu, sicuti capiti caelesti, coronas imponi sibi quoque adeo supplicari, » ait Valerius Maximus, lib. IX, cap. i, et Macrobius, lib. II *Saturn.*, cap. xiv. Victimae ergo coronabant, quia Deo coronato non nisi coronata, id est absoluta, selecta, perfecta et eximia offerenda sunt. Unde Ovidius, XV *Metamorph.*:

Victima lae carens, et praestantissima forma
Sistitur ante aras, vittis acrisinis et auro.

Ibidem, lib. I *Pastor.*:

Slate coronati plenum ad praepepe juveni.

Ita Iphigenia, Aegememnonis filia, cum immolanda duceretur ad sacrificium, coronata fuit, teste Euripide in *Iphigenia*. Plutarchus quoque in *Paulo Emilio*: « Post hos, inquit, ducebantur auratis cornibus armentales boves centum viginti, mitris ornati et corollis. » Insuper saepe coronae haec erant ex illa herba, vel flore, qui deo, cui sacrificabatur, erat sacer: puta ex hedera, si Baccho; ex pinu, si Pani; ex olea, si Minerva, etc., sacrificaretur: communiter tamen erant ex cupressu, quia haec erat feralis indexque mortis. Unde Prudentius, in *Apoth.*:

Pontificum festis ferienda securibus illic
Agnium vaccarum steterant, vitulasque revinctas
Fronte coronatas umbrae tortae cupressus.

ANTE JANUAS. — Tigrina, ad vestibula: utrumque enim significat Graecum *πρόθυρον*, et vestibula, sive atria domorum, sunt in introitu earum juxta januas. Syrus, ad *fores atrii, ubi commemorabatur, scilicet Paulus et Barnabas in civitate*. Sacerdos ergo Jovis habitans extra civitatem juxta fanum Jovis, non ibi voluit sacrificare Paulo et Barnabae, utpote absentibus et degenibus in civitate; sed commotus turba populi cum pompa ingressus est civitatem, aditque domum in quam, peracto miraculo, fugientes humanas laudes, ait Cajetanus, se receperant Apostoli, ibique ante januam voluit eis sacrificare: quod illi videntes, e domo exierunt et sacrificium imo sacrilegium prohibuerunt.

VOLEBAT SACRIFICARE, — tam Mercurio quam

Jovi, id est tam Paulo quam Barnabae: utrumque enim credebant esse deum. Ita Syrus. Sic Nabuchodonosor Daniele, cum ei exposuisset suum somnium, « adoravit, et hostias et incensum præcepit ut sacrificarent ei, » Daniel. II, 46.

13. QUO UBI ADIERUNT. — scilicet tam voces clamantium: « Dii similes hominibus ad nos descenderunt, » quam strepitum et apparatus sibi sacrificare volentium. Habebant enim donum linguarum, æque ac ceteri Apostoli, ac proinde Lycones Lyconice loquentes recte intelligebant, esto id negare videatur S. Chrysostomus.

CONSCISSIS TUNICIS SUI. — Solebant enim Judæi audientes blasphemiam et sacrilegium (quale hoc erat sacrificare Apostolis quasi diis), in ejus detestationem et execrationem scindere vestes, ut hoc signo sibi cor intimo dolore tangi et quasi scindi testarentur, ac blasphemiam cum blasphemo dignam esse quæ plano dirumperetur et discinderetur. Quocirca vestes frequentius scindebant a collo secundum humeros usque ad pedes, ubi est cor et doloris sensus, ut tradunt Hebræi in libro Misnaoth de volum. parvo, cap. III. Idem fecisse Æneam tradit Virgilius, Æneid. V:

Tum pms. Enecas humeris abscondere vestem, Auxilioque vocare deos et tendere palmas.

EXILIERUNT. — ἐκίθησαν, id est insilierunt in turbam, ut eam conciperent; sicut herus insilit in domum incendio flagrantem, ut illud extinguat.

Moraliter: Discite hic quam Apostoli alieni fuerint ab honoris ambitu, ac vicissim quam zelosi honoris divini, ut illum a se amolirentur, involuntumque Deo, quasi debitum et proprium conservarent. Vide hic S. Chrysostomum ample de humilitatis laude disserentem.

14. MORTALES SUMUS, SIMILES VOBIS HOMINES. — Græco ἄνθρωποι ὡς καὶ ὑμεῖς ἀθάνατοι, id est nos similes vobis passionibus et malis obnoxii, quibus vos, sumus homines: inter has autem passiones et mala, præcipua est mors. Unde Noster apte vertit, mortales, q. d. Sumus homines mortales, non dii immortales; presertim quia tota hominis vita est cursus ad mortem, imo perpetua et longa quedam mors. Nam, ut ait Gregorius, hom. 37 in Evangelio: « Ipse quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quam quedam proximitas mortis? »

Hinc moraliter discite, contra superbiam efficax remedium esse memoriam et meditationem mortis. Ita Salomon in omni sua gloria dicebat, Sap. VII, 1: « Sum quidem et ego mortalis homo, similis omnibus, » etc. Et Antiochus humiliatus et percussus a Deo: « Justum est, ait, subditum esse Deo, et mortalem non paria Deo sentire, » II Machab. IX, 12. Alexander Magnus, teste Cartio, in morte agnovit se hominem infirmum et imbellem: « En, ait, morior, quem falso deum esse dicebatis, » Constantius Imperator Roman ingressus, Hormisdæ Persæ ostendens ejus magni-

Moraliter remedium est meditatio mortis.

suas concupiscentias, errores et ficta numina; « dimisit autem, non quasi eis omne virtutis et veritatis auxilium abstulerit. Sic enim necessario errassent et impie egissent, ac proinde non peccassent. Nam usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium, ait S. Augustinus, lib. De Vera Relig., cap. XIV. Sed quod generalia et modica duntaxat gratiæ et fidei præsidia eis elargitus sit, specialia et magna reservans Christo et legi gratiæ, idque ex arcano ejus judicio et beneplacito. Ita se explicat Apostolus, dum subdit: « Et quidem non sine testimonio semetipsam reliquit, » etc. Et Rom. I, 20, docet Gentiles potuisse et debuisse Deum ex creaturis agnoscere, imo multos agnovisse: « Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim Dei, per ea que facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles: quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, nec gratias egerunt: propterea, ait, tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, » etc. Vide ibi dicta, et S. Augustinum, epist. 49, cap. II, et S. Prosperum, lib. I De Vocat. Gent., cap. IV, v et seq.

Impie et imperite Calvinus hæc adaptat Ecclesie, quasi illam pari modo permiserit Deus ire in errores, donec veniret Calvinus, qui illos sua luce dispelleret: aliud enim est Gentilismus et Paganismus, aliud Christianismus et Ecclesia, que est domus Dei, columna et firmamentum veritatis, ut ait Apostolus, I Timoth. III, 15, cum qua Christus se mansurum promisit usque ad consummationem sæculi, Matth. cap. ult., vers. ult.

16. DANS PLUVIAS. — que terram fecundant ad producenda omnia fructuum genera. Porro in Ægypto, ubi non pluit, Deus loco pluvie dat Nilum qui statis temporibus exundans, eam facit fertilissimam, adeo ut olim horreum Romanorum vocaretur. Memorabile est quod scribit Socrates, lib. I Histor., cap. XIV: « Cum Gentiles, ait, affirmarent Serapidem esse, qui Nilum ad agros Ægypti irrigandos introduceret, propterea quod ultra quedam, id est mensura aque inundantis, in templum Serapidis esset deplorata; Imperator (Constantinus Magnus) unam illam ad Ecclesiam Alexandrinam transferri jubet, » quasi mensuram exundantis Nili Serapidis adimens, et Deo, ejus erat, ascribens. « Cum autem sermo percrebresceret, Nilum præ Serapidis diu deinceps minime inundatum, non modo flumen anno sequenti extra ripas diffluxit, sed etiam inde reipsa plenum factum est, Nilum non propter hujusmodi superstitionem religionem, sed propter divina providentia decreta incurrere consuevisse. » Simile est quod scribit Sozomenus, lib. VII, cap. XX: « Cum Theodosius Imperator, ait, idolorum, ac consequenter Nili (quem quasi deum sum, ob fecundationem agrorum, colebant Ægyptii) cultum publico edicto sustulisset, Nilus

tunc solito tardius ad primum exundationis gradum consistit. Indignabantur ergo Ægyptii, quod non liceret sibi more solito Nilo sacrificare, ut ab eo exundationem impetrarent. Verum paulo post adeo præter solitum intumuit et exundavit, ut Ægyptii metuerent ne Alexandropolim, que Libyæ pars erat, inundaret. Unde in theatris clamabant, quod fluvius, velut senex ac delirus, eminxisset, ac ex eo plurimi Ægyptii patria superstitioe damnata, ad Christianismum transierunt. »

TEMPORA FRUCTIFERA. — Suis enim temporibus sibi invicem succedentibus, varios fructus et fruges producit Deus, quibus homini fastidium adimat, et perpetua novitate appetitum acuat et oblectat. Sic cerasis succedunt ficus, ficibus pruna, prunis pyra, pyris poma, pomis uvæ, etc. Unde Joannes Alba Electorum, capit. XXIV, per hypallagensem se exponit: « Dans tempora fructifera, » hoc est, dans fructus temporibus suis. Vide simile, cap. I, 18.

17. VIX SEDAVERUNT TURBAS. — Sacerdotis Jovis nulla hic fit mentio. Unde suspiciatur Dionysius Carthusianus eum, cum audiret Jovem suum a Paulo despicere et vanum vocari, venerationem in odium Pauli convertisse, eoque relicto domum abiisse.

SUPERVENERUNT AUTEM. — Studio id fecerunt ex zelo Judaismi, et odio Christianismi ac Pauli, ut illum everterent.

18. PERSUASIS TURBIS. — quod Paulus et Barnabas quasi novorum, non deorum, sed demonum essent præcones, ideoque exitium urbi allaturi, forent lapidandi et occidendi, ut Iconii, quasi magi, paulo ante lapidati fuerant. Unde Græci quidam codices sic habent: « Et cum illi fortiter disputarent, persuaserunt turbis, ut ab eis discesserent, dicentes quod nihil veri dicerent, sed omnia mentirentur. »

LAPIDANTESQUE PAULUM. — λιβησάντες, id est cum lapidassent Paulum. Unde videtur Paulus solus, quia dux erat verbi, lapidatus, non Barnabas, idque intra civitatem non paulo post « traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse; » Syrus, propterea quod putarent eum mortuum esse. Cadavera enim efferebant extra civitatem, ne eam contaminarent, et in agris sepeliebant. Lapidatur hic Paulus, quia prius lapidatur ipse Stephanum: congrue ergo patitur id quod alteri irrogavit. Sed irrogavit ut Sanius patitur ut Paulus.

Moraliter, discite hic vulgi mobilitatem et inconstantiam: paulo ante, imo eodem, ut videtur, die, Paulum ut Mercurium adorare volebat, mox ad sibi illum Judæorum, eum ut sacrilegium lapidat. Vide dicta Num. XI, 4, et XX, 3.

Nili emundatio Deo.

Jupiter dicitur Zeb, Car? quasi virtus est illis Saturni.

scientiam, petit quid sibi de ea videretur? Cui ille: « Romæ, æque ac alibi, homines moriuntur, » q. d. Mors omnem hæc magnificentiam tecum, cum magnificis tuis sepeliet. Ita Fulgositus, lib. VII, cap. II. Alfonsus, Aragonia rex, rogatus, « que res reges et privatos, divites et pauperes, claros et obscuros, denique omnes prorsus exarquar? » respondit: « Cinis. » Quis enim ex cineribus aut ossibus humanis terra erutis dignoscat, dicatque: Hic fuit rex, ille plebeius; hic dives, ille pauper? Ita Panoritanus, lib. IV in Gestis Alfonsi. Nam ut Secundus philosophus, rogatus ab Adriano Imperatore: « Quid esset mors? » respondit: « Mors est æternus somnus, dissolutio corporum, divitum pavor, pauperum desiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latro hominis, somni pater, fuga vita, vivorum discessio, resolutio omnium. » Ita Laertius. Quocirca Musonius interrogatus: « Quis optime extremum diem claudere posset? ait: Qui semper postremum vitæ diem sibi instare proposuerit. » Ita Maximus, serm. 36. « Facile enim contemnit omnia, qui semper cogitat se moriturum, » ait Hieronymus ad Paulinum. Hinc Ægyptii cadaver ligneum in convivio circumferebant, dicentes: « In hunc intuens pota et oblecta te, talis post mortem futurus, » teste Herodoto, lib. III.

ANNUNTIANTES VOBIS AB HIS VANIS (a Jove, Mercurio aliisque idolis, que non sunt aliud quam vani et mendaces dii) CONVERTI AD DEUM UNUM, — vivum et verum. Nam, ut ait Lactantius, lib. I De Falsa Religione, cap. XI: « Jupiter mortalis fuit, imbecillis et nihili: quippe qui potuit et tunc cum nasceretur extingui (a patre Saturno), sicut frater ejus ante genitus extinctus est; qui, si vivere potuisset, nunquam minori concessisset imperium: ipse autem furto servatus furtimque nutritus, &c; sive Jov appellatus est, non, ut isti putant, a fervore ignis celestis (quasi ἀπὸ τοῦ ζῆν, id est fervere, quasi ipse sit igneus et fervida substantia, ut censuit Tertullianus, lib. I Contra Marc., cap. XII), vel quod vite sit dator, vel quod animantibus inspiret animas: quam enim possit inspirare animam, quam ipse accipit aliunde? sed quod primus ex liberis Saturni maribus vixerit, latitans in specu. » Unde Seneca in Hercul. furente:

Quid? qui gubernat astra, qui nubes quat, Num latuit infans rupis cœcæ specus?

Subdit Lactantius Jovis libidines, fraudes, rapinas, etc. Similiter « Mercurius fur ac nebulo, quid ad famam sui reliquit, nisi memoriam fraudum suarum? Cælo scilicet dignus, quia pabestram docuit, et lyram primum invenit, » inquit Lactantius, ibidem, cap. X. Unde Mercurius a Poëta vocatur furum, furtorum, somni et fraudum deus. Vide S. Augustinum, lib. VII De Civit., cap. IX et seq.

15. DIMISIT GENTES INGREDI VIAS SUAS, — sequi

Surgens. — Miraculo Deus illico restituit sanitatem et vires Paulo, ut qui lapidibus obrutus, contractus et quasi enecatatus jacebat, illico surgeret, ac postriede quasi valens validusque pergeret in Derben. Ita Lyranus, Dionysius et Loricus. Sic S. Sebastianus sagittis confixus, ac pro mortuo relictus, illico Dei virtute convaluit, adiensque Diocletianum ejus impiam crudelitatem redarguit, ut habent ejus Acta.

20. CUMQUE EVANGELIZASSENT. — Ecce persecutio crescit, non decrevit animus virtusque Paulo, ut illico valentius et audacius iisdem in locis quibus lapidibus fuerat appetitus, evangelizet. Unde S. Gregorius, lib. XXXI *Moral.*, cap. xv, vel juxta aliam editionem, xxv, Paulum vocat equum generosum Dei: « Ecce, ait, lapidibus obruitur, nec tamen a veritate sermone remouetur. Cecidi potest, superari non potest: velut extinetus extra urbem proicitur, sed intra urbem die alio illesus predicator invenitur. O quam fortis huic viro inest infirmitas! o quam victrix penita o quam dominatrix patientia! Ad arguendum repulsione provocatur, ad predicandum salutem plagis erigitur, et ad propellendum laboris lassitudinem poena refouetur. » Ita S. Abraham eremita, ubi refert S. Ephrem in ejus Vita, missus ad conuendulum Paganos, feros et barbaros, ab eis assidue irrisus, vexatus, verberatus, sed fortior assurgens, et a majorem amorem semper ostendens, per triennem hanc patientiam, amorem et constantiam tandem eos conuertit. Ergo « tu ne cede malis, sed contra audentior ito. »

21. QUONIAM PER MULTAS TRIBULATIONES. — Crux enim a Deo statuta est via paradisi, quam Christus mire et nobis praeire voluit. Infert hinc S. Hieronymus, epist. ad Ocean. de ferendis opprobriis: « Si, inquit, per multas tribulationes quibusdam caelestis regni aditus aperitur, illis utique elaudunt, qui nolunt sustinere vel paucas. » Idem, epist. 4 ad Heliodorum: « Belleatus, inquit, es, si et hic vis gaudere cum saeculo, et postea regnare cum Christo. » Scripsit hac de re totum cap. ult. lib. II de *Imit. Christi*. Noster Thomas Theodidactus (falso Gerson indigitatus), aureis reforum gnomis; illudque hac sententia concludit: « Omnibus ergo perlectis et scrutatis, sit ista finalis conclusio: quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. » Porro dixit hoc Paulus occasione persecutionis suae, quam assidue patiebatur a Judaeis, ne Gentiles conuersi ea offensi, resisterent a fide, praesertim cum similia eis ob fidem pati contingeret. Praemittit ergo eos, ut sciant sibi causa fidei multa esse toleranda.

Nota est oportet, q. d. Necesso est, ita fieri debet, aliter fieri nequit: idque primo, quia ita sanxit et decrevit Deus, q. d. Aeterna et irrevocabili Dei lege sancitum est, ut via ad caelum sit tribulatio; et ab hoc decreto neminem excepit, sed eo omnes inclusit: ergo nemo ab eo se excipiendum putet:

velis, nolis, crux ab aeterno a Deo decreta, tibi subeunda est: sibi ergo eam volens, ne, si nolens, poenam tibi duplices, ac meritum et coronam amittas. *Secundo, oportet, quia decet et congruit ut tantum Dei regnum emereamur heroicis operibus, agendo et patiando multa ardua pro Deo et caelo: nec enim datur corona, nisi post agonem. « Non enim sunt condigna passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quae reuehatur in nobis. »* Quocirca Ioannes Abbas dixit « portam oculi esse injuriarum perpessionem. *Hec, inquit, est porta Dei, per quam patres nostri per multas tribulationes et injurias gaudentes ingressi sunt civitatem Dei. »* Ita in *Vitis Patr.*, lib. III, n. 84, auctore Ruffino. Et num. 83, narratur de alio, qui rogans dicens: « Da mihi, Pater, unam rem quam custodiam, et salver per eam; » audivit: « Si potueris injuriari et affici conviciis, et portare ac tacere, magna est haec res et super alia mandata. » *Tertio, oportet, quia Christus, caput nostrum, per crucem ingressus est in caelum: membra autem decet conformari suo capiti. « Si enim compatimur, et conglorificabimur, »* Rom. viii, 17. *Quarto, oportet, quia Patriarchae, Apostoli, Martyres, Virgines, Anachoretae Sanctique ad unum omnes hac via ingressi sunt in caelum: nos ergo diversam ingredi non convenit. Quinto, oportet, quia tribulatione veluti nitro et lixivio peccata expianda sunt, et concupiscentia motus restringendi et expurgandi. *Sexto, oportet, quia vita haec plena est miseris, tentationibus, persecutionibus, etc., quas nemo evadere potest. Quocirca Ptolemaeus, ut habetur in prefatione Almagredi, inter alias gnomas hanc edidit: « Qui in mundo permanere voluerit, cor patiens adversitatibus preparat. » Et Menander: « Necesso est mortalem multa perpeti mala. » Solon vero Cresco regi dilissimo beatum se aestimanti: « O Cresce, inquit, homo est quaedam gravis calamitas. Quare ante mortem nemo beatus censendus est. » *Egre accepit id Cresces, sed reipsa id verum esse dicit, quando captus a Cyr: rogoque adjudicatus, « Solon, Solon, inquit, quam vera dixisti! » Ita Herodotus, lib. I. Quocirca Seneca, lib. I de *Vita beata*, cap. xv: « Ad hoc sacramentum, inquit, adacti sumus, ferre mortalitatem, nec perturbari his quae vetare nostra potestatis non est. In regno nati sumus: Deo parere libertas est. » *Septimo, oportet, quia qui pietati studet, hostes habet infensissimos, nimirum demones omnes, mundum, carnem, ac saepe amicos, cognatos, fratres et parentes, qui eum tentant, vexant, tribulant, juxta illud: « Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur, »* II *Timoth.* iii, 12. *Octavo, oportet, quia dulcia non meruit qui non gustavit amara: nemo enim sentit quam dulce sapiat, nisi qui sensit quam amarum desipiat. Hinc Christus « favos post fella gustavit, » ait Tertullianus, de *Corona militis*, cap. xiv; post gustatum enim fel, optime sapit mel. Sic cenopola, ut****

vina sua hospitibus commendat, eis libanda dant nonnulla insipida et acerba. Cum proficisceretur Romam per Germaniam, vir prudens hoc mihi dedit consilium: in hospitibus hospiti vinum propinanti, rogantique num bonum sit, respondeo, esse bonum, illudque laudato: tum enim melius et melius dabit, ut ostendat se optimis vinis abundare. Si enim dicas esse malum illudque vituperes, hospes dabit pejus semper et pejus, ut cogaris repetere prius, dicereque illud fuisse longe melius. Itaque mihi res evenit. Sic et Deus congrue suis electis dat hic fel et vinum austerum tribulationis, ut post illud eis melius sapiat mel et nectar consolationis et fructus Dei in caelo. Vide dicta de tribulationis utilitate, Gen. xxii, 4, et cap. xxxiii in fine, et cap. xlii, 21; Rom. viii, 17; Daniel. xi, 35, et alibi. Ita S. Urbanus Pontifex, magister S. Caeciliae, cum cum in carcere inclusum visitarent Fortunatus et Justinus presbyteri, lentasque dicerent: « Ora pro nobis, sanctissime Pater, quia tempus persecutionis imminet; » respondit: « Nolite ex hoc flere, sed magis gaudete: per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei, » ac paulo post productus ad tribunal gloriosum martyrium obiit anno Christi 233. Ita habent ejus Acta.

Ver. 22. 22. ET CUM CONSTITUISSENT ILLIS PER SINGULAS ECCLESIAS PRESBYTEROS. — Graece *ὑποεπιτάχθησαν*, quod Erasmus, Pagninus et Tigurina (et innuit Syrus) vertunt, cum per suffragia elegissent, vel creassent eis Presbyteros, quasi hic Presbyteri creati sint a laicis, puta suffragis populi: *ὑποεπιτάχθησαν* enim est *manus extensio*; solebat enim populus manum elevando ferre suffragium. Hoc verum est in creatione Magistratum civilium, at non Ecclesiasticorum: hi enim non a laicis, sed ab Ecclesiasticis, puta ab Episcopis, creantur et ordinantur.

Id ita esse patet primo, quia *ὑποεπιτάχθησαν* spectat Paulum et Barnabam, non populum, ut patet intuenti textum. Ergo Paulus et Barnabas erant *ὑποεπιτάχθησαν*, id est *manus extendentes*, super Presbyteros, atque hac manuum impositione eos sacro ritu ordinantes, non populum.

Secundo, quia Paulus, I *Timoth.* iv, vers. 14: « Noli, ait, negligere gratiam, quae tibi data est per impositionem manuum Presbyterii, » id est ceteris Presbyterorum. Presbyteri ergo manus imponebant ordinandis, non laici. Et cap. v, 22: « Manus cito nemini imposueris. » Et II *Timoth.* i, 6: « Admoeto te ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum, » non populi.

Tertio, quia *ὑποεπιτάχθησαν* in Novo Testamento est *ὑποεπιτάχθησαν*, id est *manus impositio*, hoc est sacra Ordinatio, ut patet ex locis jam citatis: idque disertè docet S. Chrysostomus, hom. 40 in *Epist. I ad Timoth.*; S. Hieronymus, in cap. lviii *Isaiae*;

Theodoretus, lib. I *Histor.*, cap. ix, et Graeci passim, qui *ὑποεπιτάχθησαν* vocant Ordinationem, qua Episcopi manus non elevat ad dandum suffragium, sed imponunt ordinando, ut cum Episcopo vel sacerdote consecrarent. Idem patet ex canon. I *Apostol.* et ex Concilio Nizaeo, quod citat Theodoretus loco jam dicto, et Concilio Laodicensi, cap. v.

Quarto, idem patet ex continua et immemorabili praxi Ecclesiae, quae Ecclesiae ministros constituit per impositionem manuum Episcopi, non per suffragia populi; esto aliquando Episcopi ex indulgentia concesserint populo jus eligendi et presentandi ordinandos, ut etiamnum multi principes habent jus patronatus presentandi Abbatem et Episcopos: verum ita, ut eos non constituant, nec ordinent, sed constituendos et ordinandos offerant Pontifici.

Quinto, quia *ὑποεπιτάχθησαν* per se ordinavit Apostolos in Episcopos et Presbyteros, sine ullo populi suffragio. Atque idem facere jussit Apostoli, non solum suo exemplo, sed et verbo, dicens in ultima cena, cum eos ordinavit Sacerdotes: « Hoc facite. » Christus enim instituit modum ordinandi, aeque ac conferendi reliqua Sacramenta.

Presbyteros, — tum summos, id est Episcopos; tum minores, id est Sacerdotes. Episcopi ergo nomine Presbyterorum comprehenduntur, ut dixi I *Timoth.* iii, vers. 4 et 8.

Et ORASSANT CUM JEJUNIATIONIBUS. — Est hystorologia, oratio enim et jejunium praemissum fuit Ordinationi Presbyterorum, aeque ut praemissum fuit in Ordinatione Pauli et Barnabae, cap. praecedenti, vers. 2 et 3, atque etiamnum praemittitur Ordinationi, quae proinde fit praevio jejunio Quatuor Temporum. Idipsum liquet ex Graeco, ubi non est conjunctio, etc., sed tantum aoristus *ἡρασιάζοντες*, id est *postquam orassent*, q. d. Cum post orationem et jejunium constituisset eis Presbyteros. Porro Lyranus per orationem accipit hic sacrificium Missae: in ea enim est sollemnis et publica oratio, in qua proinde ordinari solent Ecclesiae ministri. Vide dicta capite praecedenti, vers. 2 et 3.

COMMEMORAVERUNT (puta Paulus et Barnabas) eos (fideles Lystrenses, Iconenses, etc.), cum Presbyteris quos eis constituerant) DOMINO IN QUEM CREDIDERUNT. — ut is eos in fide suscepta conservaret et promoveret. Minus recte ergo nonnulli inverse sic explicant, q. d. Fideles conuersi commendauerunt Paulum et Barnabam Domino, ut is eorum iter et praedicationem dirigeret et secundaret, utpote « in quem crediderunt, » id est ejus providentiae totos se commiserunt et tradiderunt.

24. ATTALIAM. — Perperam Vatablus legit, *Itatiam*. Sic et Interpres Syri male legit et verlit, *Italicia*, cum alio puncto legere et vertere debuisset *Latalia*, id est in *Ita'qm*. Longe enim

abierant hi Apostoli ab Italia: nec Paulus venit in Italiam ante annum secundum Neronis, quo Romam ad eum victus missus est a Festo, *Act. xxvii, 1*. Errant ergo qui aliter sentiunt. Attalia urbs est et regio in Pamphylia: ita Ptolemæus, *lib. V, cap. vi*, et Strabo, *lib. XIV*: vel certe juxta Pergamum, cujus rex fuit Attalus, unde vestes Attalicae, quae ibi fiebant. Opus enim Attalicum est, in quo staminibus sericis aurea subtegmina intextuntur: nos telam auream vocamus. De quo Plinius, *lib. III, cap. XLVIII*: «Acum facere Phryges invenerunt, ideoque Phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia invenit Attalus rex: unde nomen Attalicae. Colores diversos picturae intexere Babylon maxime celebravit et nomen imposuit. Plurimis vero locis texere, quae polymita appellant, Alexandria instituit; scutulibus dividere Gallia.»

23. UNDE ERANT TRADITI GRATIAE DEI. — puta traditi Spiritui Sancto, eos exposcenti ac dicenti *cap. xiii, 2*: «Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos.» Spiritus Sanctus enim est Spiritus gratiae, qui gratis et copiose suis, praesertim praecipientibus, dona quaelibet gratiarum ad ministerium hoc opportuna aspirat et subministrat. Gratia ergo Dei hic significat Spiritus Sancti directionem, roborationem, illustrationem, quibus animabat Paulum et Barnabam, eosque suo spiritu et zelo igniebat ad efficaciter et ardentem evangelizandum, et ad patrandum miracula, quibus converterentur Gentiles. *Secundo*, «traditi gratiae,» id est gratuito apostolatu et legationi ad Gentes: apostolatus enim ingens est gratia. Unde nonnulli per hypallagen sic exponunt: ubi traditi erant gratiae Dei, id est ubi tradita erat eis gratia Ordinationis et apostolatus, hoc est ubi ordinati erant Episcopi, et constituti Apostoli jussu Dei. *Tertio*, «*gratiae* notat faustas Antiochenium Presbyterorum et fidelium appreciationes, quibus Paulo et Barnabae abeuntibus ad apostolatum omnia fausta omnemque Dei gratiam et benedictionem apprecabantur, commendantes eos Deo ejusque misericordiae et gratiae. Unde hanc gratiam explicans Lucas, *vers. 26*, ait: «Quanta fecisset Deus cum illis:» Deus enim ejusque gratia erat quasi pedagogus et auriga Pauli. Hic sensus videtur plainissimus, ut Paulus dicatur traditus gratiae Dei per hypallagen, hoc est commendatus

Deo, qui omnis gratiae liberalissimus est donator viris Apostolicis.

IX OPUS (ad opus Apostolatus) QUOD COMPLEVERUNT. — id est fideliter, plene et perfecte obiverunt. Sic Paulus jubet Timotheo, *Epist. II, cap. iv, 8*, dicens: «Ministerium tuum imple.» Et Christus angelo, id est Episcopo Sardensi arguens dicit, *Apocalyp. iii, 2*: «Esto vigilans, et confirma caetera quae moritura erant; non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.» Vide ibi dicta. Baronius censet Barnabam et Paulum in hoc opere peregrinationis et apostolatus sui posuisse quinque annos. Exiisse enim Antiochia ad praedicandum anno Christi 44, qui fuit Claudii Imperatoris 2 vel 3, rediisse vero anno Christi 49, qui fuit Claudii septimus, et majori ex parte octavus.

26. ET QUIA APERDISSET GENTIBUS OSTIUM FIDEI. — hoc est Gentes per praedicationem vocasset ad fidem, ac per fidem et baptismum vocasset et admisisset in suam Ecclesiam et coetum fidelium: Ecclesiae enim ostium est fides et baptismus. Ostium ergo fidei est praedicatione Evangelii et fidei, tum externa per Paulum, tum interna per Spiritum Sanctum, qua Spiritus Sanctus intellectum et voluntatem movet, ut intendat praedicationi externae eique credat et obediat; per praedicationem enim quasi per ostium aurium, sermo fidei fidesque ingreditur in animam, ac seipsam animae insinuat et persuadet: atque vicissim anima ingreditur in fidem, et se submittendo, credendo et tradendo in obsequium Dei, Christi et Apostolorum ejus. Sic moraliter Deus fidelibus aperit ostium humilitatis, patientiae, charitatis, vitae religiosae et Apostolicae, dum eis inspirat piis affectiones, motus et desideria humilitatis, patientiae, charitatis, vitae religiosae et Apostolicae, juxta illud quod ait Christus de sua passione et obedientia usque ad mortem crucis, *Isaiae cap. I, vers. 8*: «Dominus Deus aperuit mihi aurem; ego autem non contradico, retrorsum non abii.»

27. MORATI SUNT AUTEM TEMPUS NON MODICUM CUM DISCIPULIS. — Antiochia. Baronius censet Paulum et Barnabam, post reditum Antiochia, mansisse biennium, puta anno Christi 49 et 50, usque ad Concilium primum Hierosolymitanum, quod celebratum esse asserit anno Christi 51, de quo capite sequenti.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Antiochie oritur questio, an Gentiles Christiani debeant circumcidi et servare legem Moysi? Ad eam solvendam mittitur ad Apostolos Hierosolymam Paulus cum Barnaba. Apostoli cogunt primum Concilium, in quo respondent et definiunt Christianos non obligari lege Moysi. Responsum hoc Antiochiam refert Paulus et Barnabas: qui paulo post separati, Paulo assente Silam, Barnaba Joannem Marcum, pergit evangelizare Gentibus.

1. Et quidam descendentes de Judæa, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. 2. Facta ergo seditione non minima Paulo et Barnabae adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis, ad Apostolos et Presbyteros in Jerusalem, super hac quaestione. 3. Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransibant Phoenicem et Samariam, narrantes conversionem Gentium, et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. 4. Cum autem venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, et ab Apostolis, et senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis. 5. Surrexerunt autem quidam de haeresi Pharisaeorum, qui crederent, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, praecipere quoque servare legem Moysi. 6. Conveniuntque Apostoli et seniores videre de verbo hoc. 7. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, et credere. 8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum sicut et nobis; 9. et nihil diserevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum. 10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? 11. Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi. 12. Tacuit autem omnis multitudo: et audiebant Barnabam et Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa et prodigia in gentibus per eos. 13. Et postquam tacerunt, respondit Jacobus, dicens: Viri fratres, audite me. 14. Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo. 15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est: 16. Post haec revertar, et reedificabo tabernaculum David, quod decidit: et diruta ejus reedificabo, et erigam illud; 17. ut requirant caeteri hominum Dominum, et omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens haec. 18. Notum a saeculo est Domino opus suum. 19. Propter quod ego iudico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; 20. sed scribere ad eos ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine: 21. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum praedicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. 22. Tunc placuit Apostolis, et senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam, viros primos in fratribus. 23. scribentes per manus eorum: Apostoli et Seniores fratres, his qui sunt Antiochia, et Syria, et Cilicia, fratribus ex Gentibus, salutem. 24. Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus: 25. placuit nobis collectis in unum, eligere viros et mittere ad vos, cum charissimis nostris Barnaba et Paulo, 26. hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi. 27. Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi vobis verbis re-

ferent eadem. 28. Visum est enim Spiritui Sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria; 29. ut abstinereis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione; a quibus custodientes vos, bene ageris. Valet. 30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam, et congregata multitudo tradiderunt epistolam. 31. Quam cum legisset, gavisus sunt super consolatione. 32. Judas autem et Silas, et ipsi cum essent Prophetae, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt. 33. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos qui miserant illos. 34. Visum est autem Sila ibi remanere; Judas autem solus abiit Jerusalem. 35. Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochia, docentes et evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini. 36. Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant. 37. Barnabas autem volebat secum assumere et Joannem, qui cognominabatur Marcus. 38. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, et non isset cum eis in opus) non debere recipi. 39. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigaret Cyprum. 40. Paulus vero, electo Sila, profectus est, traditus gratie Dei a fratribus. 41. Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum et Seniorum.

1. ET QUIDAM DESCENDENTES DE JUDEA. — Judæi ergo hujus litis et questionis facere auctores: nam pro suo judaismo certantes, præferebant solis Judæi promissum et missum esse Messiam ejusque gratiam et salutem; ac proinde Gentiles non esse capaces Messie et Christianismi, nisi prius fiant Judæi. Horum auctor fuit Cerinthus, teste Epiphonio, hæres. 28, et Philastrio, lib. *De Hæres.* cap. vii: « Hic, inquit, sub Apostolis questionem seditionis commovit, dicens debere circumcidi homines: ejus causa contra ipsum et hæresin ejus decreverunt de suis Actibus Apostoli sententiam, non debere jam homines judaismo, id est circumcissioni aliisque talibus superstitionibus vana parere carnalibus, qui de Gentibus venientes credebant in Christum Dominum nostrum Salvatorem. » Idem habet S. Augustinus, in *Catalogo hæresum*, et S. Hieronymus, *epist.* 89. Unde et Cerinthus fideles concitavit contra S. Petrum, eo quod baptizasset Cornelium, ut vidimus cap. x; et rursum concitavit Judæos, ut Paulum quasi Judæismi hostem caperent, uti audiemus cap. xxi. Cerinthus assela fuit Ebion, qui mentiebatur Paulum esse Gentilem, sed factum esse proselytum, ut Hierosolymis filiam sacerdotis in uxorem ducere posset: verum hæc spe dejectum, factum esse hostem Judæorum et Judæismi. Ita Epiphonius, *hæres.* 30.

QUA NISI CIRCUMCIDIAMINI. — Sub circumcissione per synecdochen, totam legem Mosis et Judæismi intellige, hujus enim initium, ingressus et profectio erat circumcisio, æque ac baptismus legis novæ et Christianismi, ut docet Apostolus, *Galat.* cap. v, vers. 3.

SECUNDUM MOREM MOISI, — a Mose præscriptum in lego. Unde Syrus vertit, *ritu legis*.

2. FACTA ERGO SEDITIONE. — Græce *στάσις*; *στάσις* enim significat non tantum *seditionem*, sed et *secessionem*, *discessionem*, *discordiam*, *certamen*, *contentionem*: et sic Noster Interpres sumit hic *seditionem* pro *secessionem* et *acri contentione*, q. d. Paulus et Barnabas secesserunt et discesserunt a Cerintho et Judaizantibus, atque contra eos acriter contenderunt Gentiles non debere circumcidi et servare legalia. Unde Syrus vertit, *ortus est tumultus plurimus et disceptatio*. Ex clamosa enim contentione partium litigantium oritur tumultus, schisma et seditio. Est catachresis et metalepsis: seditio enim ponitur pro contentione, ex qua consequi solet: aliqui Paulus proprie seditiosus dici nequit, sed potius Cerinthus et Judaizantes: cum seditiosus autem seditiose agendum; sicut enim bellum non nisi bello propulsatur, sic et tumultus non nisi tumultu, seditio non nisi seditione, contentio non nisi contentione superatur et sedatur. Nisi enim hæreticis fortiter sese opponant Catholici, suosque omnes in partem suam ad resistendum evocent, a factione et furore hæreticorum opprimuntur. Dicitur enim *seditio* quasi *seorsum itio*. Unde Cicero, lib. *VI De Re Publ.*, cap. vii, declarat *seditionem* a *disensione* civium diciam esse, quod seorsum eant alii in alium. Idem, actione 3 *in Verrem*: « Malus civis, inquit, improbus Consul, seditiosus homo Cneius Carbo fuit. » Seditio ergo bona, vel mala est, prout causa bona, vel mala est. Denique seditio hæc potius populo tribuenda est, quam Paulo, q. d. Populus fidelis, audito jugo legis, quod ei imponere volebant Judaizantes, concitavit tumultum et seditionem, ac tumultuans adortus est Paulum et Barnabam, eosque coegit insurgere contra Ju-

daizantes, ac populi libertatem Christianam propagare.

UT ASCENDERET PAULUS, — cum Tito, ait Theodoretus, quem maxime impetebat Cerinthus, jusque asselle, eo quod, cum esset Gentilis et conversus ad Christum a Paulo, non tamen fuisset circumcisus, uti ait Apostolus, *Galat.* ii, 1. Illi et asserit se non tantum missum ab Antiochenis, sed et *secundum revelationem*, id est, accepto oraculo jussusque Dei, ascendisse in Jerusalem, ut Evangelium, quod prædicabat Gentibus, conferret cum Apostolis, ne Judæi criminari possent eum quasi Christi posthumum dissentire ab Apostolis, qui cum Christo vixerant ab eoque edocti erant.

ET QUIDAM ALII EX ALIIS. — Ex parte adversa Cerinthi et Judaizantium, ut utraque dissidentium pars suas rationes proponeret Apostolis, quibus auditis ipsi pronuntiarent sententiam litemque deciderent. Minus recte aliqui per *alios* accipiunt Titum et alios Paulo et Barnabæ adherentes. Nam *si alii ex aliis*, significat eos fuisse ex parte adversa; atqui in judicio debet utraque pars audiri. Ita Mariana.

AD APOSTolos, — S. Petrum, Jacobum et Joannem, ut patet *Galat.* ii, 9; ceteri enim Apostoli dispersi erant per orbem. Joannes enim facile Epheso poterat evocari, uti et Matthias, et si qui alii in locis vicinis degebant. Jacobus aderat, utpote Episcopus Hierosolymorum. Alter enim Jacobus Zebedæi, frater Joannis, jam pridem erat occisus; S. Petrus Roma expulsus cum ceteris Judæis a Claudio, ut patet cap. xviii, vers. 2, pariter in Jerusalem quasi fidelium matricem, natu Dei redierat. Hoc ergo Concilium tribus primariis Apostolis constabat. Ita Baronius. Addit S. Clemens, lib. *VI Constit.*, cap. xii, omnes duodecim Apostolos per orbem dispersos, instinctu Dei in Jerusalem convenisse, et questionem hanc definivisse. Verum id magnam habet difficultatem. Nam Jacobus Zebedæi, qui erat unus e duodecim Apostolis, quemque mox, cap. xiv, expresse nominat Clemens, huic Concilio interesse non potuit, utpote jam pridem occisus ab Herode. Quare liber hic a Baronio, Bellarmino et aliis censetur apocryphus. Nam et lib. iii, cap. vi, distinguit Mariam Magdalenam a Maria, sorore Lazari, cum constet unam eandemque fuisse; lib. iii, cap. ii, quartas nuptias vocat libidinem et manifestam impudicitiam; lib. vii, cap. xxiv, jubet servari festum Sabbati, æque ac Dominice; lib. vi, cap. xiv, Jacobum, fratrem Domini et primum Episcopum Hierosolymorum, constituit extra numerum duodecim Apostolorum, ponitque tres Jacobos, primum Zebedæi, secundum Alphaei, quos ait fuisse Apostolos, tertium fratrem Domini, quem negat fuisse Apostolum, sed Episcopum dumtaxat fuisse asserit. Esto hæc mitigare et excusare contendat noster Tertullianus, qui censet hos libros germanos esse S. Clementis et incorruptos.

ET PRESBYTEROS, — tum sacerdotes, tum Episcopos. Episcopi enim soli sunt iudices, habentque jus suffragii in Concilio; Presbyteri autem intersunt ut consiliiarii et doctores, qui controversiam in utramque partem agitant et explicant, ut Episcopi deinde eam decident. Vide Bellarminum, lib. *I De Conciliis*, cap. xv et xvi.

3. SURREXERUNT AUTEM QUIDAM. — Hæc verba accipi possunt vel ut Pauli et Barnabæ, vel ut Luca: ut Pauli et Barnabæ, si cum Syro subaudiatur, sed *inquirit*, quasi hic incipient ipsi proponere suam cum Judæis controversiam; ut Luca, si dicamus, Paulo perorante et Gentium conversionem celebrante, exsurrisse ejus adversarios eum criminantes quod Gentes admitteret ad Christianismum, nec tamen cogeret eas circumcidi fierique prius Judæos. Hunc secundum sensum videtur præ se ferre plana Luca verba; et verisimile est Pauli acutusque et hostes, eo loquente causamque suam agente, non tacuisse. Priorem tamen exigere videtur ipsa narratio, et connexio historie. Plane enim videtur Paulus loquens simul statum controversiæ, ob quam mittebatur, exposuisse. Idque exposuit vox eos, cum subdit: *dicentes, quia oportet circumcidi eos: quos? Utrique* Gentiles, quorum conversionem celebrabat Paulus, Saepè enim Hebræi suppositum vel nomen substantivum intelligendum relinquunt ex historie circumstantia. Idem exposcit narratio hujus historie, quam facit S. Petrus apud S. Clementem, lib. *VI Constit. Apostolor.* cap. xii.

DE HÆRESI (secta) PHARISÆORUM. — Erat hæc primaria secta Judæismi, quæ proinde acrius pugnat pro Judaismo, etiam post conversionem ad Christum, ut nobilitatem suam, quam habuerat et acceperat ex Judaismo, tueretur. Pharisei hi litem moverant Paulo Antiochia, futuri pariter actores contra eundem, vel per se, vel per suos apud Apostolos. Sin juxta secundum sensum jam datum mavis eos fuisse in Antiochia, dicto subornatos fuisse a Judæis Hierosolymis, Pauli hostibus, ut Judæismi causam contra Paulum Hierosolymis agerent. Pharisei enim erant honorati inter Judæos, ac consequenter et inter Christianos, utpote qui ex Judæis prodierant.

CIRCUMCIDI EOS, — Gentiles, quorum causa hic agebatur, quosque nominavit vers. 3, et cap. præcedenti, vers. 26.

PRÆCIPERE QUOQUE SERVARE (id est ut servent Gentiles) LEGEM MOISI, — æque ac servant Judæi.

6. CONVENIUNTQUE APOSTOLI ET SENIORES, — puta Presbyteri, de quibus vers. ii. Ille ergo fuit primus conventus Ecclesie primæque Concilium, in quo acta est causa Christianismi contra Judaismum. Porro hoc Concilium celebratum fuit anno 44 a conversione S. Pauli, ut ipse ait *Galat.* cap. ii, vers. 1, qui fuit anno a passione Christi 46, ab ejus nativitate 51, Claudii imperatoris novus, quo anno a Claudio Judæos expulsos fuisse

Roma, et consequenter S. Petrum, tradit Orosius, lib. VII *Histor.*, cap. vi. Ita Baronius, Bellarminus, in *Chronolog.*; Lorinus et Pererius, præfatione in *Epist. ad Rom.*, disp. i, num. 34; licet S. Hieronymus et alii, numerando illos annos 14 non a conversione S. Pauli, sed a triennio post eam acto Damasci in Arabia, de quo *Galat.* i, 18, censeant hoc Concilium celebratum triennio tardius, nimirum anno 17 a conversione S. Pauli, qui fuit annus Christi 34, Claudii Imperatoris 12 vel 13. Vide dicta *Galat.* ii, 1. Sic post trecentos fere annos, puta anno Christi 323, secundum Concilium celebratum est, nimirum Nicenum primum, sub Constantino Imperatore et Sylvestro Pontifice, in quo acta est causa divinitatis Christi contra Arium. Deinde post annos 56, puta anno Christi 381, sub Theodosio Seniore celebratum est tertium Concilium Œcumenicum, puta Constantinopolitanum primum, in quo acta est causa divinitatis Spiritus Sancti contra Macedoniam. Quartum Concilium generale fuit Ephesinum, celebratum anno Domini 430, in quo acta est causa unius personæ in Christo contra Nestorium. Quintum fuit Chalcedonense sub Leone I Pontifice et Marciano Imperatore, anno Domini 451, in quo acta est causa duarum naturarum in Christo contra Euthyehetem. Hisce ultimis quatuor Conciliis S. Gregorius quasi quatuor Evangelii honorem haberi voluit.

SURGENS PETRUS. — quasi princeps Apostolorum et primas Ecclesie, qui audita controversia in utramque partem disceptatione, hic eam primum, quasi iudex definit. Unde mox ejus sententiam sequitur S. Jacobus, et cæteri omnes. Ita S. Hieronymus, *epist.* 89, quæ est inter epistolas S. Augustini, capite iii, ubi ait Petrum fuisse principem hujus decreti. Et Theodoretus, *epist. ad Leonem Papam*: « Si Paulus, inquit, præco veritatis, tuba Sancti Spiritus, ad magnum Petrum occurrit, ut iis qui Antiochiæ de legalibus institutis contendeabant, ab ipso afferret solutionem; multo magis nos qui abjecti sumus et pusilli, ad Apostolicam vestram sedem currimus, ut Ecclesiarum vulneribus medicinam a vobis accipiamus. Vobis enim per omnia primos esse convenit. »

QUONIAM AB ANTIQUIS DIEBUS. — id est jam pridem, jamdiu, ab olim, puta primo, in actu exercito a conversione Cornelii, quæ contigit sub anno Christi 37, uti ostendi cap. x, in fine: inde enim computando usque ad annum Christi 51, quo hæc dixit Petrus, fluxerunt anni 14 de quibus recte dici potest, « ab antiquis diebus, » puta ab initio nascentis Evangelii et prædicationis apud gentes. *Secundo*, in actu signato, *Matth.* xvi, 18, ubi Petrus audivit a Christo: « Tu es Petrus, et super hæc petram ædificabo Ecclesiam meam. » Id autem dixit Christus sub anno vite sue 33, hoc est, ante octodecim annos. Aliqui exponunt, « a diebus antiquis, » id est ab æterno. Ita Pros-

per, lib. II *De Vocat. Gent.*, cap. XVII. Verum minus genuine.

DEUS IN NOBIS ELEGIT PER OS MEUM. — *g. d.* Deus inter nos me primum et principem elegit Apostolum, per cujus os Gentes audiant Evangelium et credant. S. Chrysostomus, pro in nobis, legit in vobis, explicatque in *Palæstina*, vel *presæntibus vobis*.

ET QUI NOVIT CORDA DEUS. — *ὁ καρδιογράφος* *Θεός*, id est, Deus qui est cardiographus, hoc est arcana cordis scrutator et inspector, scilicet novit corda Gentilium credentium Evangelio sincere querere Deum et salutem suam, ac proinde capacia esse gratiæ, justitiæ et salutis allata a Christo; ac consequenter eos admittendos esse ad Ecclesiam et Christianismum. Unde et hujus sinceritatis et capacitatis « testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum, » in visibilibus specie ignis vel linguarum ignearum, « sicut et nobis, » uti dedit Cornelio ejusque familie, *Act.* x, 44.

ET NIHIL DISCREVIT INTER NOS ET ILLOS — scilicet inter Judæos et Gentiles, quoad gratiam, justitiam et salutem, *g. d.* Deus non est acceptor personarum, ut Judæos in Christianismo præferat Gentilibus.

FIDE PURIFICANS CORDA EORUM. — Occurrit objectioni Judaizantium; dicebant enim: Gentiles sunt impuri, utpote idololatræ et scelerati: ergo non sunt admittendi ad puritatem Christianismum. Respondet Petrus Gentiles in Gentilismo fuisse impuros, sed Deum per fidem eos purificasse tum ab idololatria, tum a sceleribus: per fidem enim agnoverunt idola esse falsos deos, Deumque verum esse unum in essentia, et trinum in personis. Rursum, per fidem purificati, id est justificati sunt a peccatis. Intellige fidem, non nudam, sed sese exerantem in actus spai, contritionis, charitatis, observationis mandatorum et honorum operum; sive, ut ait Paulus, fidem quæ per charitatem operatur. Vide canones 2 et 3 in *S. Paulum*.

10. NUNC ERGO QUID TENTATIS DEUM? — Tentat ^{Vers. 16 Tentat} Deum, qui ejus clara certaque dicta et jussa in dubium revocat. Talis enim tentat Deum, an vere et serio, non joco hoc dixerit et jusserit; aut certe an in diebus et jussis suis sit firmus et constans, *g. d.* Deus clare et certo manifestavit suam voluntatem esse, ut Gentiles admittantur ad Christianismum, cum in eos visibilibus misit Spiritum Sanctum; quid ergo, o Judaizantes, eam in dubium revocatis, itaque Deum tentatis, an serio hoc velit, aut in voluntate sua sibi constet et perseveret? Illud enim est facere Deum ludionem et ridiculum, hoc levem et inconstantem. *Secundo*, tentatis Deum: quia conamini ejus voluntatem agnitam ad vestram, quæ contraria est, inflectere, ut, contra id quod decrevit, imponat jugum legis Gentilibus, quia id vos vultis et cupitis. *Tertio*, ait Cajetanus, « tentatis Deum, » id est ad iram et vindictam provocatis, dum vultis esse periri an ipse incredulitatem et injuriam, quan-

non credendo ei irrogatis, ulcisci possit et velit.

IMPONERE. — *ἐπιβάλλω*. Figurina et Pagninus vertunt, ut imponatur, scilicet a Deo, sive, ut imponat eis Deus jugum legis pene importabile: quod S. Augustinus, serm. 9 *De Verbis Dom.*, vocat sarcinam innumerabilium observationum, quæ dura cerejuxo Judoorum premenda erat, ne ad idola et idololatras respiceret. Rabbi Moses, lib. III *Ductoris dubiorum*, cap. vi, numerat præcepta legis affirmativa 218, tot quot sunt membra in homine, negativa vero 363, tot scilicet, quot sunt dies in anno. Porro Christus non abolevit Decalogum, puta præcepta moralia et naturalia legis, sed tantum ceremonialia et judicialia: quia pro cunctis laciniose legis ceremonialis dedit verbum abbreviatum, id est brevissimum fidei et dilectionis præceptum, ait S. Hieronymus in *Isaia* x.

NEQUE NOS PORTARE POTUIMUS. — hoc est ægre, difficulter portavimus: impossibile ergo morali hic cape pro valde difficili: Deus enim physice impossibilis non præcipit, hoc enim faciunt tyranni. Quocirca multi hoc legis jugum portarunt, ut Elizabeth et Zacharias, de quibus dicitur *Luc.* cap. i, 6, quod « erant justi ante Deum, » incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela. » Idem dicitur de Davide, *Act.* xiii, 22; de Josue, xi, 13; de Josia, IV *Reg.* xxiii, 25, et alii.

11. SED PER GRATIAM JESU CHRISTI CREDIMUS SALVARI QUERAMODOQUE ET ILLI. — scilicet Patres nostri Judæi: ergo nullo magis Gentiles non nisi per gratiam Christi salvari possunt. Hinc patet neminem ab Ade lapsu fuisse justificatum, nisi per gratiam Christi. Errarunt ergo Pelagiani, qui doctuerunt « homines ante legem salvos factos esse per naturam, deinde per legem, postremo per Christum, evacuantes quod dictum est, I *Tim.* cap. ii, vers. 5: Unus Deus, et unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, » ait S. Augustinus, lib. II *Contra epist.* II *Pelag.*, cap. xxi.

12. TACUIT AUTEM OMNIS MULTITUDO. — Hoc suo silentio reverens Petrum ejusque dicta approbans, ipsis sententiæ definitioni acquievit, eamque confirmarunt Paulus et Barnabas, « narrantes quanta Deus fecisset signa et prodigia in Gentibus per eos. »

13. RESPONDIT JACOBUS. — id est orsus est post Petrum primum sententiam dicere, Petrique sententiam corroborare: erat enim ipse Hierosolymorum (ubi Concilium hoc agebatur) Episcopus. Unde decebat eum primum post Petrum loqui. Quare incaute et falso Abulensis, in cap. xvii *Matth.*, Quæst. XIII, ad 1, quem sequitur Calvinus, censet Jacobum quasi Episcopum Hierosolymorum præfuisse huic Concilio, et quasi majorem Petro definitivam pronuntiasse sententiam. Hanc enim ante Jacobum pronuntiarat Petrus, quam Jacobus secutus est, adjungens tamen pauca, quæ Judæos, quorum ipse erat Episcopus, placarent et Gentibus conciliarent. Porro Rupertus,

lib. I in *Cant.*, merito censet B. Virginem quasi magistratam Apostolorum, omnem hanc questionem definitivè, non quod ipsa Concilio interfuerit (hoc enim feminam non decebat), sed quod privatim consulta ab Apostolis, prima sententiam hanc pronuntiarat.

14. SIMON. — Petrus: qui enim antea dicebatur Simon, a Christo vocatus est Cephas, id est Petrus, *Joan.* i, 42. Græce idem est Σίμων. Quare idem est nomen Simon et Simeon; Hebræi enim dicunt שמעון per secula quiescens; sed Septuaginta secula illud faciunt mobile, dicuntque Σωμειον, ut patet *Genes.* cap. xxix, vers. 33. Porro Hebræum Simon idem est quod audiens, obediens, a radice שמע *scama*, id est audivit, obediit. Toletus vero, in cap. I *Joannis*, annot. 64, dedit a radice שמע *scama*, id est impinguitur, ut Simon idem sit quod pinguis, vel impinguitur oleo et gratia Spiritus Sancti.

PRIMUM. — id est primitus, sive ab antiquis diebus, ut Petrus, vers. 7.

DEUS VISITAVIT SUMERE EX GENTIBUS POPULUM NOMINI SUO. — Est Hebraica metathesis sive transpositio vocum; ille enim sic ordinande videtur: Deus visitavit in Gentibus, id est Gentes, ut ex iis sumat populum nomini suo. Alludit ad Zachariæ Canticum: « Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ, » *Luc.* i, 68. Deus enim Gentis miseris, cæcis et perditis visitavit, quasi doctor, medicus et salvator, cum per Petrum et Apostolos eas imbutit fide et gratia Christi, qua a peccatis justificarentur et salvarentur. S. Cyprianus, lib. II *Contra Judæos*, cap. vii, pro visitavit, legit, prospexit; alii, provilit; alii, cogitavit, destinavit; alii, consideravit, inspexit. Hæc omnia enim significant Græcum ἐπισκέψατο, et Hebræum תבקר *pakad*.

NOMINI SUO. — id est sibi ipsi. Nomen enim Dei est Deus nominatus, per metonymiam. Sic dicitur *Proverb.* xviii, 10: « Turris fortissima nomen Domini, » id est Dominus nominatus et invocatus. Unde et subdit: « Ad ipsum currit justus, et exaltatur: » currit enim ad Deum, ab eoque exaltatur, non a nomine Dei. *Secundo*, « nomini suo, » qui scilicet invocat nomen Dei, et vicissim vocatur nomine Dei, puta Ecclesia et populus Dei. Ita Glossa, Hugo et Vatablus. *Tertio*, « nomini suo, » id est ad nomen, laudem et gloriam suam, per quem scilicet laudetur et glorificetur nomen Dei.

15. PROPHETARUM. — prophete Amos, cap. ix, vers. 11 et 12. Est enallage numeri pluralis pro singulari.

16. REEDIFICABO TABERNACULUM DAVID. — id est Ecclesiam, in qua habitat et regnat Christus filius Davidis, cujus olim typus fuit tribus Juda cum Benjamin, in qua tabernaculum et sedem quasi rex et moderator fixit David. Juda enim adhesit Deo, cum cætere tribus ad idola et vitulos aureos dellexerunt. Hoc tabernaculum cecidit in Judæis

B. Virgo rescribit questionem in Galilæa.

incredulis, qui Christum recipere noluerunt; suscitatum est in Apostolis et aliis credentibus e Judaea; sed plane restauratum ex Gentibus. quia loco Iudaeorum hinc tabernaculo et domi Dei, ex toto foras quasi vivi lapides inaedificatae sunt. Ita S. Hieronymus, in Amos ix, 11. Vide ibi dicta.

18. NOTUM A SAECULO EST DOMINO OPUS SUUM. — g. d. Deus ab aeterno sapientissime praecogitavit, praedisposuit et praedestinavit hoc opus fabricae tabernaculi Davidis, id est Christi, puta Ecclesiae Christianae aedificandae ex Gentibus, etiamsi vobis, o Iudaei, novum id et paradoxum videatur: acquiescite ergo in Dei sapientissima ordinatione, nec Gentes repellite a Christianismo cogendo eas ad Judaismum, quasi per illum capaces fieri debeant Christianismi: quia si id feceritis, resistetis Deo Deique praedestinationi, sed frustra. Deus enim, vobis invitit et male mulctatis, perfectit nota hoc opus, quod ab aeterno facere decrevit. Sicut et haec, non significat hic spatium centum annorum, quod saeculum dicitur a senio, quia spatium senescendorum hominum, ait Varro, lib. V De Lingua Latina; sed saeculum hic est aeternitas, quod hebraice *olam* dicitur, graeco *aión*.

19. NON INQUIETARI. — *μη κινεσθε*, id est non turbandos, vel ob turbandos esse. Ita Pagninus et Tigurina. Aut, non addendam esse molestiam; vel, non esse exhibendum eis negotium. Ita Vatablus.

20. SED SCRIBERE AD EOS, UT ABSTINEANT SE A CONTAMINATIONIBUS SIMILACRORUM, — hoc est, ab idololatriis, puta a carnibus et cibis qui immolati erant idolis, ideoque contaminati censebantur, quos qui comedeat, censebatur immolationis et idololatriae esse participes, ac consequenter esse idololatra. Vide dicta I Corinth. viii, initio capitis (1).

ET FORNICATIONE, — quia Gentes putabant fornicationem simpliciter non esse peccatum, saltem mortale: unde id ipsum expresse dedocendi erant. Eundem errorem Graecis tribuit Guido Carmelita. Quin et Durandus, in IV, Dist. xxxiii, Quaest. II, docet fornicationem non esse peccatum mortale jure naturae, sed jure positivo, tam divino, quam humano. Verum certum est eam etiam jure naturae esse peccatum mortale, tum ob alias causas, tum quia repugnat bonae prolis educationi, ipsique matrimonio. Ita D. Thomas, II II, Quaest. CLIV, art. 2 et alii passim (2).

(1) Mos erat Gentilibus, ut sacrificiis peractis, et cum data esset sacrificiorum pars victimae Dei consecrata, vel venderetur carnes ex victimis residue in macello, vel ex istisem instinerentur epulae cum amicis, sive in templis, sive in aedibus privatis. Quare Christianis, qui antea gentiles fuerant, injungendum esse censuit conventus, ut abstinerent a talibus conviviis invitati, tum ne offensionis sint Christianis e Judaeis, quibus istae carnes abominabiles erant; tum ob periculum relapsus ad idololatriam; tum ne participes viderentur cultus qui idolis praestabatur.

(2) Cum sermo h. l. est de adiaphoris per se, quibus ex charitatis tantum lege esset abstinendum, ut scilicet

ET SUFFOCATIS, — tam quia Gentiles censebant suffocata esse diemum cibum, ait Origenes, lib. VIII Contra Celsum; tum quia in suffocatis non est expressus, sed adhuc inest sanguis, cujus esset vetatur, ob causas mox afferendas; tum quia Iudaei a suffocatis ex legis praescripto abhorrebant.

Ut igitur Iudaei non abhorrerent a Gentibus, jubentur et haec a suffocato et sanguine abstinere. Ubi nota vetari hic Christianis eum suffocati et sanguinis, non ideo quod lex Mosis Iudaeis illa vetaret, quasi lex illa adhuc obligaret, et ad Gentiles quoque extendenda esset: utrumque enim est falsum: nam paulo ante edixit tam Petrus, quam Jacobus, legem et legalia non obligare Christianos: sed quod illorum esset vetitus esset a Deo ante legem Noe et posteris ejus, paulo post diluvium, Genes. ix, 4. Hoc ergo preceptum positivum a se datum olim toti mundo, hic renovat Deus Gentilibus, ut eos cum Iudaeis illud observantibus conciliet. Ita S. Augustinus, lib. XXXII Contra Faustum, cap. xiii. Alioqui, uti dixi, lex de animalibus immundis non comedendis, vel tangendis, lata Levit. xi, in lege nova a Christo fuit abrogata. Unde et Rabbin, in Midras Tehillim, id est in explicatione Psalmorum, ad illum versum, Psal. cxv: « Dominus solvit comeditos, » scribunt in adventu Messiae Hebraeos cibos omnes sine delectu comesturos.

ET SANGUINE. — Causam dat Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 4, ut fideles recedant a more Barbarorum. « Multi, inquit, homines feri et immanes more canum viventes, sanguinem lingunt instar belluarum, etc.; tu vero Domini Dei servus, cum vesceris, vescere cum religione: quasi hic tantum vetetur lingere sanguinem more canum. Sic et Justinus, in Quaest. cap. cxv: « Ut separaret, inquit, nos Deus a belluarum similitudine. » Scythae enim et Tartari solent in siti equo cui insident venam aperire, ejusque sanguinem polare. Unde Martialis, in Amphitheatro:

Venit et epoto Sarmata pastas equo.

Et Claudianus, in Rufinum:

Et qui cornipedes in pocula vulnerat audeat Messagetes. —

Et Plinius, lib. XVIII, cap. x: « Sarmatae, ait, haec

impediretur quominus pii ex Gentibus cum piis Hebraeis in unam Ecclesiam coalescerent, quaerunt interpretes quomodo inter adiaphora fornicatio poterat reponi. Multorum longius quaesita videtur interpretatio. Ceteris probabilior est eorum sententia qui fornicationem intellicant non in se, sed quoad opus idololatriae et cultum Deorum erant conjuncta. Covinat enim fuisse quosdam sacra publica, in quibus sortitatio proponendi licita, et tantquam in parte sacrorum illorum haberetur, veluti Romanorum Imperialis, sacra Bonae D-ae, Graecorumque Dionysiae. Jam Mosis tempore conjunctam fuisse illam veneream nequitiam cum idolorum cultu, patet Num. xxv, 1; xxxi, 16. Non igitur mirum, si Apostoli, ut prohibent epulas sacrificiales, ita etiam prohibent epulas cum epulis illis conjunctam. Cf. Wetsteinium ad h. l.

putre aluntur, et cruda etiam farina equino lacte vel sanguine et cruris venis admixto. » Quin et Romani in sanciendo federe mutuum haurebant sanguinem, ut de Catilina scribit Sallustius. Alias causas dedit Genes. ix, 4, ubi et dixi omnem omnino sanguinis eum vel haustum hic prohiberi, quomodo cumque is fiat.

Tropologice, per sanguinem vetatur homicidium (imo illud hic ad litteram vetari censet Tertullianus, lib. de Pudicitia; et Cyprianus, lib. ad Quirinum, legit, « a sanguinis effusione »); per suffocatum, vis et rapina; per idololatriam, idololatria. Unde cum olim Gentiles criminaerentur Christianos, quod infantes occiderent eorumque sanguinem hauserint, eo quod aliquid de Eucharistia in qua sub speciebus panis et vini editur et bibitur caro et sanguis Christi, inaudissent, illudque crudele et carnaliter intelligerent, aeque ac Capharnaite Joan. vi, 60 et 61, Christiani eos haec lege confutavit et convincunt. Audi S. Blandinum martyrem apud Eusebium, lib. V, cap. 1: « Multum, inquit, erratis, o viri, quod putetis infantium carnis vesci eos, qui ne mutorum quidem animalium sanguine utuntur. » Et Minutius Felix, in Octavio: « Nobis, inquit, homicidium nec videre fas, nec audire: tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulum pecorum sanguinem in cibum averimus. »

Usu abolita fuit haec cessante dissidio Iudaeorum et Gentium, cum utriusque plane in unam Ecclesiam coalescerent. Unde S. Augustinus, loco jam citato, scribit eam suo tempore non amplius fuisse in usu, scilicet apud suos Hipponenses aliosque vicinos Africanos: nam nonnulli, post etatem S. Augustini, ad reverentiam Apostolorum qui eam tulerant, illam observarunt, praesertim Graeci (qui etiamnum eam observant), ut patet ex Concilio Gangrensi, cap. II, et Leone Imperatore, in Novel. Constit. 38, ubi hanc Apostolorum legem renovat: quin et Latini aliqui, ut Aurelianenses, quibus hoc edicitur in Concilio Aurelianensi II, cap. xx, ac Wormatienses, Moguntini alique Germani, ut patet ex Concilio Wormatiensi, cap. LXV; et ex Zacharia Papa, in epist. ad Bonifacium. Verum nunc a multis centenis annis lex ista ubique gentium (exceptis Graecis) usu contrario abolita est. Unde nunc sanguinem in farcinibus, que fiunt ex intestinis porcorum et bovm sanguine infartis, comedimus.

21. MOYSES ENIM. — Hoc dicit Jacobus ad placandum partem adversam, puta Judaeos pugnantes pro Mose et lege. Non est quod non Christiani solliciti sinus de honorando Moyse et lege; Moyses enim et lex satis honorantur et celebrantur a Iudaeis in Synagogis suis. Iudaei ergo qui Moysis honorem zelant, ejus synagogas adeant ibique eum celebrent: nobis enim Christianis sufficit in Ecclesia Christum, ad quem Moyses nos remisit, Deuter. XVIII, 18, ejusque legem

celebrare. Praecones ergo Mosis sint Iudaei, Christi vero Christiani. Ita S. Chrysostomus (1).

22. CUM OMNI ECCLESIA, — qua decretum Concilii non condidit, sed ab Apostolis conditum probavit et sparsit. Unde et Epistola nomine Apostolorum scribitur, in eaque ipsi loquuntur, non Ecclesia.

CUM PAULO ET BARNABA, — qui in controversia hac pars una fuerant: unde ut eis credat pars adversa, junguntur eis Silas et Judas, qui decretum Apostolorum perferant, Paulogae et Barnabae causam ab eis adjudicantem significant.

JUDAS, QUI COGNOMINABATUR BARNABAS. — Alius est hic Judas a Joseph; forte ejus fuit frater: namque uterque cognominatur « Barnabas; » Judas hic, Joseph cap. I, vers. 23.

ET SILAS. — Silas hebr. significat Apostolum, ait S. Hieronymus, epist. 143, ubi et eundem esse censet cum Silvano, comite S. Pauli, II Cor. I, 4. Nam hunc Silam socium fuisse apostolatum S. Pauli, patet vers. 40, et capite sequenti, vers. 19, et cap. XVII, vers. 4. Ascriptus est catalogo Sanctorum in Martyr. Roman., die 13 Julii, ubi haec ei gloria dantur: « In Macedonia B. Silas, qui cum esset de primis fratribus et ab Apostolis ad Ecclesiam Gentium una cum Paulo et Barnaba destinatus, praedicationis officium gratia Dei plenus instanter consummavit, atque in passionibus suis Christianum clarificans postmodum requievit. »

VIROS PRAEDICOS, — *ἡγουμένους*, id est primarios, praecedentes, praeminentes, et quasi duces ceterorum. Ita Pagninus, Tigurina et alii. Sic Paulus, Rom. XVI, 7, vocat « nobiles in Apostolis, » id est inter Apostolos.

23. SCRIBENTES PER MANUS EORUM. — Non quod manus et digiti Sauli et Sibe hac litteras scripsissent, dictantibus Apostolis, sed quod scriptas ab Apostolis quasi nuntii detulerint ad fideles Antiochenos. Sic scribitur per tabellarium, id est scriptam epistolam mittimus. Est metalepsis.

24. TURBAVERUNT VOS. — Syrus, *terrurunt*, vel *terrorem incusserunt*, quasi in Christianismo non sit tuta salus, nisi simul suscipiatur Judaismus.

25. EVERTENTES ANIMAS VESTRAS, — id est destruentes pacem et quietem animarum vestrarum, quam habetis in Christo ejusque fide, dum Christum et Evangelium dicunt non sufficere, ad salutem, nisi ei addatur Moses et lex. Unde Graecus et Syrus addunt: *Jubentes vos circumcidi, et servare legem. Hereticorum et Schismaticorum*

(1) Juxta alios hujus commatis coherentia cum praecedenti haec est, ratio scilicet reddi videtur cur Christiani ex Ethnicis abstinere debeant ab usu ciborum, etc. Revocatur Iudaei in memoriam interdictum harum rerum, quoties Moyses legitur: quare cavendum ne animi eorum irritentur. Subaudiendum igitur: *Alioquin plurimi (Judaico-Christianorum) offerentur*: sunt enim in singulis orbibus additi legi Mosis, quoque sabbato recitatae. De hac legis recitatione per omnia sabbata vid. Josephum, lib. II Contra Apionem, et Glaise, ep. cit., tom. V, p. 330.

proprium est evertere et perdere animas. Talis fuit Novatianus antipapa et æmulus S. Cornelii Pontificis, quem S. Cyprianus, epist. 1 ad Cornel., his titulis insignit, « desertor Ecclesie, misericordie hostis, interfector penitentiae, doctor superbiae, veritatis corruptor, proditor charitatis. »

26. TRADIDERUNT ANIMAS SEAS, — id est seipsos suasque vias, ut eas vel laborando et predicando, vel moriendo impendant et expendant pro Christo ejusque gloria. Sic ait Psaltes, *Psal. cix*: « Anima mea in manibus meis semper, » hoc est, ut exponit Chaldaeus: « Anima mea periclitatur, ac si in superficie manus meae esset, » obvio cuilibet exposita in praedam. Qui ergo amat sincere et ardentem Christum, debet esse prodigus animae, ut pro eo vitam et valetudinem periculo exponat, imo prodigat et perdat cum res possit.

28. VISUM EST ENIM SPIRITUI SANCTO ET NOBIS, — id est, visum est nobis inspiratis et directis a Spiritu Sancto: est hendiady. Hinc liquet Spiritum Sanctum in Concilio adesse et praesese, illudque dirigere, ut in decernendo non erret. Unde dicere solent Patres in Concilio: « Haec S. Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata decernit, » etc.

NIHIL ULTRA, — ex lege Mosaica: nam a Decalogo, sive jure naturae, aequae ac lege Christi esse absolvere nec voluit, nec potuit.

29. BENE AGETIS, — id est recte et Christiane facietis, vel felicitur vivetis. Unde Syrus vertit, *cumque conservaveritis animas vestras, bene se habebunt*, scilicet animae vestrae. Addit S. Clemens, lib. VI *Constit.*, cap. XII, Apostolos congregatos multa alia constituisse. Sic enim ait in eorum persona: « His igitur litteris missis, remansimus nos pluribus diebus Hierosolymis, conquientes una quae in communem utilitatem ad correctionem spectabant; » quae ipse deinde enarrat. Addit S. Paulus, *Galat. II, 9*, se dextris societatis dedisse S. Petro, ut ipse peculiarem Judaeorum gereret curam, Paulus vero Gentium. Porro, post hoc decretum mansisse adhuc aliquid simultatis inter Judaeos et Gentiles conversos ad Christum, indicat ibidem Paulus, cum ait se Petro venientem Antiochiam in conspectu restitisse, eo quod timens Judaeos, subduceret se a Gentibus, itaque suo exemplo eas cogere judaizare. Vide ibi dicta.

31. GAVISI SUNT SUPER CONSOLATIONE, — quam eis dederunt Apostoli, amoventes ab eis onus et iugum grave legis Mosaicae; Syrus, *gavisi sunt et consolationem acceperunt*.

32. CUM ESSENT PROPHETAE, — tum proprie dicti, ut ait Miltiades apud Eusebium, lib. V *Histor.*, cap. XVI vel XVII; tum metaphorice, scilicet Prophetae, id est doctores, praedicatores et exhortatores: horum enim est consolari et confirmare fratres. Vide dicta I *Cor. XIV*, initio.

VERBO PLURIMO, — *ὡς λόγος πολλός*, id est verbo multo, puta copioso, vehementi et efficaci; Syrus, *sermone divite*.

33. CUM PACE, — *q. d.* Controversia de legalibus jam sopita, cum omnes in decreto Apostolorum acquiescerent, itaque pacem mutuum colerent. Aut a cum pace, » id est valledicendo imprecantes eis pacem et prosperitatem, dicentes: Ite in pace, vel Deus pacis pacifice reducat vos, vel, Pax vobis. Haec enim fuit salutatio Christi, a quo eam didicerunt et usurparunt Apostoli alique fideles.

AD EOS QUI MISERANT, — ad Apostolos in Jerusalem.

36. VISITEMUS FRATRES, — Non enim sufficit parere filios Christo, sed et oportet eosdem lactare ac nutrire, ut in fide et virtute crescant. Ita Episcopi debent crebro visitare suas parochias. Nam, ut ait Aristoteles, I *Oeconom.*, cap. VI, « domini oculus pascit equum, et vestigia pinguem faciunt agrum. » De visitatione haec multa utilia congressit hic noster Lorinus.

38. PAULUS AUTEM ROGABAT, — *ἤθελε*, id est *æquum et dignum censebat*.

UT QUI DISCESSISSET, — vel metu persecutionis, vel fuga laboris, vel amore matris degentis in Jerusalem. Graeco efficacius dicitur, *ὡς ἀποστρέψας*, id est *qui desceisset*, vel *defecisset*: inde enim *ἀποστρέψας*; vocatur desertor, defector. Ita Pagninus, Tigurina et alii.

39. FACTA EST AUTEM DISSENSIO, — *παρρηγορίας*. Pagninus et Vatablus, *exacerbatio*; Tigurina, *acris disceptatio*; alii, *ira vel animi incitatio*, sive primus ira motus primaque bilis commotio. Ira utrimque bona esse potest, cum utraque pars legitima ratione movetur, et pro suo jure vel desiderio ardentem contendit et disceptat, uti hic fiebat: esto in excessum venialem facilis sit lapsus. Id factum est nutu Dei, ut Barnabas a Paulo divideretur, itaque separati diversis et pluribus evangelizarent, ait S. Chrysostomus. *Secundo*, ut Joannes, cognomento Marcus, haec disceptatione et severitate S. Pauli notatus ignominia, suam culpam inconstantiae et ignaviae agnoscens, animosior et constantior evaderet; uti factum est. Unde et Paulus eum resumpsit carumque et fidum comitem habuit. Ita idem Chrysostomus. *Precare* S. Hieronymus, *Apolog. contra Rufinum*: « Nonne, inquit, Apostoli salvus inter se amicitias dissenserunt, cum Paulus et Barnabas propter Joannem, cognomento Marcum, stomachati sunt, et separavit eos navigatio, quos Evangelium copulabat? » Talis dissensio fuit inter S. Petrum et Paulum, *Galat. II*, inter S. Hieronymum et Augustinum, inter S. Chrysostomum et Epiphanium, inter S. Cornelium et Cyprianum circa baptismum haereticorum non iterandum, etc.

ET BARNABAS QUIDEM ASSUMPTO MARCO, NAVIGARET CYPRUM, — Lucas deinceps Barnabae non meminit, sed solius Pauli, cujus discipulus et comes fuit, acta persequitur. Ex peregrinatione S. Barnabae cum S. Paulo, quam hucusque descripsit Lucas, liquet esse falsum quod ait Clemens in *Recognit.*, et Alexander monachus in *Vita S. Bar-*

nae. Barnabam scilicet primo omnium evangelizasse Romae, indeque Clementem abduxisse Caesaream ad S. Petrum. Verum post haec S. Barnabam in Italiam venisse, in Liguria predicasse, Ecclesiam Mediolanensem exorisse, longe lateque fidem propagasse, firmas traditiones ejusdemque Ecclesiae monumenta, pluresque scriptores fidem certam faciunt, ait Baronius. Tandem Barnabas rediit in Cyprum, ibique gloriosum pro Christo obiit martyrium. De eo sic legimus in *Rom. Martyrol.*, die 11 junii: « Natalis S. Barnabae Apostoli, qui natione Cyprius, a discipulis cum Paulo Gentium Apostolus ordinatus, multas regiones cum eo peragravit, Evangelicæ predicationis inunctum sibi opus exerceo: postremo Cyprum

profectus, ibi apostolatium summum glorioso martyrio decoravit: cujus corpus, tempore Zenonis imperatoris, ipso revelante, repertum est, una cum codice Evangelii S. Matthæi sui manu descripto. » Porro eum fuisse unum e 72 discipulis Christi, tradit Eusebius, lib. II *Hist.*, cap. II; Epiphanius, in *Panar.*, lib. I, sub finem; Beda, in *Act. IV*, et alii.

40. TRADITUS GRATIE DET, — Vide dicta cap. XI, vers. 26.

41. PRECIPUENS CUSTODIRE PRECEPTA APOSTOLORUM, — Ergo non tantum Dei, sed et hominum, puta Superiorum, precepta servanda sunt, quod negant haeretici. Haec verba desunt hic in Graeco et Syro, sed eadem habentur et repetuntur capite sequenti, vers. 4.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus ob Judaeos circumcidit Timotheum, eumque socium suae predicationis assumit in Asia et Bithynia, ac per visionem evocatur in Macedoniam; Phlipis ergo convertit Lydiam purpurariam, demonumque: quae virgini caesus, cum Sila noctu orans et laudans Deum ciet terra motum quo ostia carceris panduntur. His visis, custos carceris convertitur, Paulusque a Magistratu liber cum honore dimittitur.

1. Pervenit autem Derben et Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Judaeae fidelis, patre Gentili. 2. Huic testimonium bonum redderant, qui in Lystris erant et Iconio fratres. 3. Hunc voluit Paulus secum proficisci: et assumens circumcidit eum, propter Judaeos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat Gentilis. 4. Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quae erant decreta ab Apostolis et senioribus qui erant Hierosolymis. 5. Et Ecclesiae quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidie. 6. Transeuntes autem Phrygiam, et Galatiae regionem, vetati sunt a Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asia. 7. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam; et non permisit eos Spiritus Jesu. 8. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem; 9. et visi, per noctem Paulo ostensa est: vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos. 10. Ut autem visum viderit, statim quaesivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis. 11. Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim. 12. Et inde Philippis, quae est prima civitas Macedoniae civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, conferentes. 13. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: et sedentes loquebamur mulieribus quae convenerant. 14. Et quaedam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his quae dicebantur a Paulo. 15. Cum autem baptizata esset, et domus ejus, deprecata est dicens: Si iudicaveris me fidelem Domino esse, introite in domum meam et manete. Et coegit nos. 16. Factus est autem, euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum Pythonicum obviare nobis, quae quastum magnum praestabat dominis suis divinando. 17. Haec exsecrante Paulus, et nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annu-